

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Т.в.о. завідувача випускової кафедри

_____ Н.В. Коваленко

« ____ » _____ 2021 р.

ВИПУСКНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

Тема: «Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС»

Виконавець: Ярмач Вікторія Сергіївна

Керівник: к.е.н, доцент Салькова Ірина Юріївна

Нормоконтролер: доцент Салькова Ірина Юріївна

КИЇВ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та бізнес-адміністрування

Кафедра міжнародної економіки

Спеціальність: 051 «Економіка»

Освітньо-професійна програма: «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. завідувача випускової кафедри

_____ Н.В. Коваленко

« ____ » _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання випускної роботи

Ярмак Вікторії Сергіївни

1. Тема роботи «Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС» затверджена наказом ректора від «30» березня 2021 р. №515/ст.
2. Термін виконання роботи: з 17.05.2021 р. по 20.06.2021 р.
3. Вихідні дані роботи: статистичні дані, нормативно-правова база, електронні інформаційні джерела, матеріали періодичних видань.
4. Зміст пояснювальної записки: визначити сутність та значення зовнішньої торгівлі у глобальній економіці. Дослідити особливості нормативно-правового регулювання зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС. Визначити фактори, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС. Дослідити динаміку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС. Визначити напрямки забезпечення міжнародної конкурентоспроможності українських товарів на ринку ЄС. Сформулювати перспективи розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: Переваги та недоліки зовнішньої торгівлі, Закони, які погоджують українські та європейські норми, Основні фактори, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС, Динаміка експорту послуг України впродовж 2010-2020 рр., Структура експорту послуг України в ЄС, Стратегія підвищення конкурентоспроможності товарів, Щоквартальні обсяги зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС у 2020 році, Зовнішня торгівля товарами України у I кварталі 2021 року, Заплановані заходи щодо удосконалення стандартів торгівлі на 2021 рік,

Основні напрямки перспектив розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Видача завдання	17.05.2021	
2	Збір та обробка статистичної інформації	17.05.2021-20.05.2021	
3	Вивчення стану проблем, опрацювання джерел	21.05.2021-24.05.2021	
4	Написання теоретичної частини	25.05.2021-29.05.2021	
5	Написання аналітичної частини	30.05.2021-31.05.2021	
6	Написання вступу та висновків	31.05.2021-01.06.2021	
7	Оформлення пояснювальної записки, графічного матеріалу, підготовка доповіді, передзахист	02.06.2021-04.06.2021	
8	Проходження нормоконтролю, перевірка на плагіат, оформлення документів до захисту, рецензування роботи, подання роботи на кафедру	04.06.2021-20.06.2021	

7. Дата видачі завдання: «17» травня 2021 р.

Керівник випускної роботи _____
(підпис керівника)

Салькова І.Ю.
(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника)

Ярмак В.С.
(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до випускної роботи «Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС» 72 с., 12 рис., 13 табл., 50 літературних джерел, 3 додатки.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ, ДИНАМІКА ЕКСПОРТУ, СТРУКТУРА ЕКСПОРТУ, ДИНАМІКА ІМПОРТУ, СТРУКТУРА ІМПОРТУ, КВОТИ, ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР, НАПРЯМИ РОЗВИТКУ.

Об'єкт дослідження є зовнішня торгівля України та ЄС, а предметом – стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС.

Метою випускної роботи є дослідити сучасний стан та перспективи зовнішньої торгівлі України та ЄС.

У процесі роботи застосовувалися такі методи дослідження: економічний та порівняльний аналіз, синтез, узагальнення, конкретизація та графічний метод.

Значущість виконаної роботи проявляється у тому, що оцінено сучасний стан зовнішньої торгівлі України та ЄС, вивчено недоліки та переваги, виявлено перспективи розвитку подальшої торгівлі та основні способи підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товару на ринку ЄС.

Результати дослідження можуть бути використані при виборі інноваційних процесів у логістичній структурі міжнародного сполучення задля збільшення інтенсивності зовнішньої торгівлі, при пошуку специфіки напрямку розвитку підприємства орієнтованого на експорт, а також при заходах по підвищенню рівня конкурентоспроможності товару завдяки відповідності якості продукції європейським нормам.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1.....	9
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	9
1.1. Сутність та значення зовнішньої торгівлі у глобальній економіці	9
1.2. Особливості нормативно-правового регулювання зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС	14
1.3. Фактори, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС	24
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2.....	38
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	38
2.1. Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС.....	38
2.2. Напрямки забезпечення міжнародної конкурентоспроможності українських товарів на ринку ЄС	46
2.3. Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС	53
Висновки до розділу 2	58
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Зовнішню торгівлю вважають історично першою формою економічних міжнародних відносин, сутність яких полягала в обміні товарів або послуг між країнами. На сучасному етапі вона вважається однією з ключових факторів фінансової стабільності країни, адже макроекономічні процеси завдають темп розвитку для мезо- та мікроекономіки країни в цілому. Для того, щоб мати переваги у зовнішній торгівлі та заволодіти якомога більшою частиною ринку, компанії намагаються знайти шляхи покращення власних товарів та послуг, а отже, це стимулює підвищення рівня конкурентоспроможності загалом.

Також питання зовнішньої торгівлі з кожним роком набувають все більшого значення по всьому світі, тому що процес глобалізації впливає на збільшення зовнішніх зв'язків між країнами, не залежно від типу економічного розвитку.

Метою випускної роботи є дослідити сучасний стан та перспективи зовнішньої торгівлі України та ЄС.

Завдання випускної роботи:

- визначити сутність та значення зовнішньої торгівлі у глобальній економіці;
- дослідити особливості нормативно-правового регулювання зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС;
- визначити фактори, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС;
- дослідити динаміку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС;
- визначити напрямки забезпечення міжнародної конкурентоспроможності українських товарів на ринку ЄС;

- сформувати перспективи розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС.

Об'єктом дослідження є тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС на сучасному етапі з урахуванням різних факторів впливу.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні підходи до вивчення стану та перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС.

У процесі роботи застосовувалися такі методи дослідження: економічний та порівняльний аналіз, синтез, узагальнення, конкретизація та графічний метод.

Тематика стану та перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС також розглядалась на конференціях у вигляді тез: Ярмак В.С., Шуляр Н.М. Вплив COVID-19 на світову економіку.// Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення: Матеріали Міжнародної інтернет-конференції 10 червня 2020 р., Ч.2. – м. Тернопіль, 2020. – С. 83-83; Ярмак В.С., Радзівілл О.А. Соціально-психологічні аспекти реформ в Україні на прикладі Угоди про асоціацію. // Сучасні проблеми глобалізаційних процесів в світовій економіці: Матеріали Міжнародної інтернет конференції 12 грудня 2019 р., Ч.2. – Національний авіаційний університет, 2019. – С. 71-73.

На стрімкий розвиток зовнішньої торгівлі впливають досить багато факторів: глобалізація виробництва у вигляді збільшення кількості транснаціональних корпорацій та активного поширення франчайзингу, формування вільних економічних зон, мобільність робочої сили, науково-технічна революція та вплив високорозвинутих країн на країни з перехідною економікою та країн, що розвиваються.

Зовнішня торгівля відіграє важливу роль в економіках країн, не залежно від рівня їх розвитку. Очевидно, що розвинуті країни мають більш налагоджену зовнішню торгівлю, через це вони мають можливість зайняти більшу частину міжнародного ринку завдяки інноваціям, якості своїх товарів і послуг та

конкурентним цінам, які можуть виставити нижче ринкових завдяки переваг масового виробництва. Не дивно, що 70% обсягу як експорту, так і імпорту займають саме розвинуті країни, а 30% обсягу експорту та імпорту припадає країнами з перехідною економікою та країнам, що розвиваються.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Сутність та значення зовнішньої торгівлі у глобальній економіці

Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі послугами в умовах глобальної нестабільності, особливості формування та інструменти регулювання торговельних потоків активно досліджуються в рамках СОТ, МВФ, ЮНКТАД та ОЕСР [1].

Дослідження у сфері зовнішньої торгівлі надзвичайно активно здійснюють зарубіжні вчені, зокрема Т. Ман, А. Сміт, Д. Рікардо, Д. Карро, П. Жюайр Р. Іслам, Г. Заніні. Питання зовнішньої торгівлі як комплексне явище вивчають вітчизняні науковці, серед яких Салькова І.Ю., Дахно І. І., Циганкова Т. М., Мельник Л. О., Тивончук І. О., Ковальчук М. Б., Горчаков В. Ю.

Українські вчені, зокрема І. Дахно, дотримуються думки, що «зовнішня торгівля – це сукупність зовнішньої торгівлі різних країн світу», а зовнішня торгівля як «складова зовнішньоекономічних зв'язків поділяється на експорт та імпорт товарів». З державно-політичної точки зору міжнародну торгівлю можна розглядати як особливий тип суспільних відносин, які виникають у світовій системі господарства в процесі і з приводу обміну товарами та послугами між державами, що мають власні зовнішні і зовнішньоторговельні політики [2].

Західні вчені розглядають міжнародну торгівлю як транскордонний обмін товарами та послугами. А отже, міжнародна торгівля передбачає обмін не тільки товарами, а й послугами, питома вага яких становить до 20% у міжнародній торгівлі.

Меркантилісти першими широко вивчали питання зовнішньої торгівлі. За цією концепцією, зовнішня торгівля розглядалась як додатковий спосіб одержання дорогоцінного металу. Вважалося, що багатство націй залежить від

торговельного балансу, тому спостерігалось активне державне втручання: контролювали обсяги експорту та імпорту, накладали мита і велися торговельні війни, подібні англо-нідерландським.

Як вірний меркантиліст, Т. Ман ототожнював багатство з грошима у вигляді золота та срібла. На його думку, країна мала збагачуватися за допомогою зовнішньої торгівлі, забезпечуючи перевагу експорту товарів над їх імпортом.

Економісти класичної школи вважали, що на зовнішню торгівлю потрібно дивитися інакше, ніж на внутрішню, оскільки зовнішній торгівлі властива менша мобільність факторів виробництва, ніж внутрішній. А. Сміт дотримувався думки, що оскільки капітал і праця лише епізодично перетинають кордони, то на міжнародному рівні не відбувається вирівнювання зарплати та прибутку. Внаслідок цього зовнішня торгівля зумовлена затратами виробництва. Нижчі затрати виробництва товару у певній країні, порівняно із затратами виробництва цього самого товару в іншій країні, є абсолютними перевагами першої країни. А. Сміт вважав, що країнам доцільно спеціалізуватися на виробництві товарів, щодо яких вони мають абсолютні переваги, та обмінюватися ними у зовнішній торгівлі [3].

Д. Рікардо вважав, що затрати виробництва однакових товарів у двох країнах можуть бути однаковими, абсолютними і порівняльними. Тобто, якщо затрати в обох країнах однакові, то відсутній стимул для виникнення зовнішньої торгівлі.

Зовнішня торгівля складається з експорту та імпорту товарів та послуг. У статистичних довідниках ООН наводяться дані про обсяг і динаміку світової торгівлі як сум вартості експорту всіх країн світу. Тобто зовнішня торгівля – це експорт та імпорт товарів та послуг, що регулюється міжнародними організаціями та законодавством держав, між якими здійснюється продаж товару або надання послуги.

Експорт товарів України – це українські товари, які випускаються для продажу за межами митної території України, при цьому зобов'язань щодо їх зворотного ввезення відсутні.

Імпорт товарів – це іноземні товари, які ввозяться на митну територію України з метою продажу.

Експорт послуг України – послуги, які надаються українськими резидентами за межами території України. При цьому оплата послуг відбувається у іноземній валюті, тому її необхідно переконвертувати у національну валюту згідно з курсом Національного банку України.

Імпорт послуг України – послуги, які надаються іноземними резидентами на території України.

Сальдо зовнішньої торгівлі – це різниця між імпортом та експортом товарів або послуг за певний проміжок часу (як правило, квартал або рік). Позитивне сальдо означає, що країна більше експортує товари або послуги, аніж імпортує. І навпаки – негативне сальдо означає, що країна більше імпортує товари або послуги, аніж експортує.

З кожним роком зовнішня торгівля набуває ключового значення у розвитку економік держав світу, адже процес глобалізації прискорює інтеграцію та взаємозалежність економік держав одна від одної. Це має свої позитивні та негативні наслідки (табл.1.1).

Отже, до позитивних наслідків варто віднести те, що малорозвинені країни та країни, що розвиваються переймають досвід від високорозвинутих країн. Збільшення товарів і послуг на території країни дає різноманітний вибір покупцям. Також, взаємовигідна торгівля спостерігається, коли країна-імпортер отримує товар, який на її території в дефіциті, при цьому країна-експортер продає закордон товар, який має в профіциті. При імпорті товарів держава-експортер сплачує мито, тобто країна-імпортер отримує додаткові кошти до державного бюджету. Ще один важливий наслідок зовнішньої торгівлі – підвищення конкурентного середовища.

Таблиця 1.1

Переваги та недоліки зовнішньої торгівлі

Переваги	Недоліки
Малорозвинені країни та країни, що розвиваються переймають досвід від високорозвинутих країн.	Розвинені країни, аби не забруднювати екологію на своїй території, розміщують заводи на території менш розвинутих країнах.
Взаємовигідна торгівля спостерігається, коли країна-імпортер отримує товар, який на її території в дефіциті, при цьому країна-експортер продає закордон товар, який має в профіциті.	Малий бізнес не завжди може відстояти своє місце на ринку проти так-званих «акул бізнесу», що в свою чергу означає зменшення робочих місць та може вести за собою наслідки для економіки на загальнодержавному рівні.
Підвищення конкурентного середовища, що веде за собою підвищення рівня якості товарів та послуг.	Загроза розмиття національного колориту, адже компанії орієнтуються на загальноприйнятий стандарт.
Держава-експортер сплачує мито, тобто країна-імпортер отримує додаткові кошти до державного бюджету.	Компанії, які імпортують товар включають величину мита в ціну товару, тому ціна на товар буде дещо вища.
Збільшення товарів і послуг на території країни дає різноманітний вибір покупцям.	

Джерело: сформовано автором.

До негативних наслідків необхідно віднести те, що країни, аби не забруднювати екологію на своїй території, розміщують заводи на території

менш розвинутих країнах. На жаль, малий бізнес не завжди може відстояти своє місце на ринку проти так-званих «акул бізнесу», що в свою чергу означає зменшення робочих місць та може вести за собою наслідки для економіки на загальнодержавному рівні. Як правило, компанії, які імпортують товар включають величину мита в ціну товару, тому ціна на товар буде дещо вища. Глобалізація ринку товарів та послуг сприяє розмиттю національного колориту, адже компанії орієнтуються на загальноприйнятий стандарт.

Світова економіка стає єдиним ринком і виробничою зоною з національними та регіональними секторами, а не простою сукупністю національних економік, що розгортають взаємне економічне співробітництво.

Зовнішня торгівля розвивається нині в умовах прискорення процесу глобалізації економічної діяльності. Основними передумовами цього процесу є вільний рух капіталів, товарів і послуг, робочої сили, збільшення можливостей реалізації людського потенціалу. Завдяки дії цих факторів відкриваються значні можливості щодо використання переваг глобалізації, прискорення соціально-економічного розвитку та вирішення низки назрілих проблем. Одночасно виникають і загрози, ігнорування яких у соціально-економічній політиці країни може призвести до небажаних наслідків. Відкрита економіка країни стає уразливою до впливу економічних і фінансових проблем інших країн, а також до зміни кон'юнктури глобальних товарних і фінансових ринків [4].

В сучасному світі не можна точно надати сталі параметри конкурентоспроможності, адже щодня відбуваються зміни різних факторів, інновації та коливання від нестабільної політики різних держав.

Потрібно враховувати наслідки для усіх рівнів економіки країни від її позиції на світовому ринку. Світовий спад чи депресія можуть створити умови для повного перевероту зовнішньої торгівлі, цим самим роблячи національні економіки вразливими. Це може стати причиною економічних конфліктів воєнних зіткнень з метою перерозподілу значущості на загальноекономічній арені.

1.2. Особливості нормативно-правового регулювання зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС

Зовнішня торгівля дедалі все більше розвивається та модернізується, а це може вести за собою нові непередбачувані ситуації. Аби захистити вітчизняний ринок від завеликої кількості іноземної продукції, неякісного імпортного товару або ввезення забороненого товару, держави встановлюють певні закони щодо експорту, імпорту, митного контролю та підписують міжнародні акти та угоди з країнами-партнерами, аби контролювати весь процес своєї зовнішньої торгівлі.

Україна має право здійснювати експорт до ЄС завдяки 7 законам, прийнятим протягом останніх 7 років.

Станом на 1 січня 2021 року право експорту своєї продукції на територію ЄС мають 333 українських підприємства: 153 підприємств-виробників продукції для споживання людиною та 180 – підприємств-виробників нехарчової продукції.

Для порівняння, у січні 2020 року правом експорту до ЄС користувалося 308 українських підприємств [5].

Це стало можливим завдяки прийняттю законів, які погоджують українські та європейські норми (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Закони, які погоджують українські та європейські норми

№ п/п	Закон	Дата прийняття/ поточної редакції
1.	«Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» №1602-VII.	22.07.2014
2.	«Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері	08.12.2015

	насінництва та розсадництва у відповідність з	
--	---	--

Продовження таблиці 1.2

№ п/п	Закон	Дата прийняття/ поточної редакції
	європейськими та міжнародними нормами і стандартами» № 864-VIII.	
3.	«Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» № 287-VIII.	19.10.2016
4.	«Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» № 2639-VIII.	21.12.2017
5.	«Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» № 2496-VIII.	10.07.2018
6.	«Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» № 2042-VIII.	04.10.2018
7.	«Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» № 2639-VIII.	06.12.2018

Джерело: сформовано автором на основі [5].

У законі «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» вказано, що під час встановлення небезпечності харчового продукту враховуються:

– звичайні умови використання харчового продукту споживачем, кожна стадія його виробництва, переробки та обігу;

– інформація про харчовий продукт, надана споживачеві, зокрема шляхом зазначення у маркуванні, та інша загальнодоступна споживачеві інформація про уникнення негативних для здоров'я наслідків, пов'язаних з харчовим продуктом чи категорією харчових продуктів [6].

У редакції закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами» зазначили, що право на поширення сорту в Україні виникає з дня прийняття рішення про державну реєстрацію майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту. Щодо сортів родів і видів, не віднесених до переліку родів і видів, сорти яких проходять експертизу на придатність сорту для поширення, що затверджується Компетентним органом, рішення про державну реєстрацію прав на сорт є одночасно рішенням про державну реєстрацію сорту [7].

У законі «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» наголосили, що продукти оброблення, переробки побічних продуктів тваринного походження після їх утворення повинні негайно маркуватися оператором ринку та містити інформацію, чітко викладену українською мовою у формі, що привертає увагу і не стирається. Побічні продукти тваринного походження, за умови дотримання ветеринарно-санітарних вимог, можуть бути представлені на виставках, ярмарках, використовуватися для діагностики, освітніх та дослідницьких цілей з подальшою обов'язковою утилізацією/видаленням або поверненням їх оператору ринку [8].

Закон «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» встановлює правові та організаційні засади надання споживачам інформації про харчові продукти з метою забезпечення високого рівня захисту здоров'я громадян і задоволення їхніх соціальних та економічних інтересів [9].

Закон «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» визначає основні принципи та

вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, засади правового регулювання органічного виробництва, обігу органічної продукції та функціонування ринку органічної продукції, суб'єктів ринку органічної продукції та напрями державної політики у зазначених сферах [10].

Закон «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» визначає правові та організаційні засади державного контролю, що здійснюється з метою перевірки дотримання операторами ринку законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин [11].

Закон «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» встановлює правові та організаційні засади надання споживачам інформації про харчові продукти з метою забезпечення високого рівня захисту здоров'я громадян і задоволення їхніх соціальних та економічних інтересів [12].

Україна прагне бути активним учасником міжнародного співробітництва, беручи участь у більш ніж 3000 міжнародних договорів та роботі близько 80 міжнародних організацій. Особливо важливим для України став євроінтеграційний напрям, вперше закріплений ще Угодою про партнерство і співробітництво у 1994 році.

Проте успадковані від СРСР протиріччя, гострота яких значно посилилася в перехідний між століттями і тисячоліттями період, надає євроінтеграційним прагненням України невитриманості в часі та стосовно різних регіонів і соціальних груп. Прикладом дій влади всупереч очікувань суспільства став і зрив підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі Угода) на саміті Східного партнерства у Вільнюсі (листопад 2013 р.), що мало наслідком всенародний протест і наступні події, які прискорили підписання й ратифікацію Угоди у Верховній Раді та Європарламенті.

Угода набула чинності 1 вересня 2017 року, через три місяці після останньої ратифікації в ЄС (Нідерланди), вона вважається найбільшим за обсягом і тематичним охопленням міжнародно-правовим договором, ратифікованим Україною або укладеним Європейським Союзом з третьою країною. Передбачена в ній поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС формує правову основу для подальшої лібералізації руху між Україною та ЄС товарів, послуг, капіталів та робочої сили. Політична асоціація відкриває перспективи спільної безпекової політики, 72 активізує рух з очищення влади від корупційних схем, а суспільства – від корумпованих державних органів.

Проте на прикладі Угоди можна констатувати, що інерція моделей корумпованої влади ще дається взнаки, а мотивації офіційних представників України ще дуже слабо координуються з мотиваціями українського народу, що, в свою чергу, обумовлює низький рівень корисності їх діяльності та істотно знижує можливості, які дає нам євроінтеграція. Так, вкрай важливі для України питання експорту сільськогосподарської продукції, які вона, будучи віднесеною СОТ до країн, що розвиваються, могла б відстоювати окремо і на пільгових умовах, в Угоді розглядаються з-поміж загальних питань Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», при цьому в Угоді зафіксоване право ЄС залишити за собою свої пільгові зобов'язання, передбачені статтею 5 Угоди про сільське господарство, тоді як для України лише вказуються терміни, за які вона зобов'язана усунути будь-які відступи від загального розкладу поступок.

Також в тексті Угоди звертає на себе увагу детальне викладення стосовно багатьох питань співробітництва – положень про контроль і відповідні санкції Сторін. Наприклад, в Частині 5 «Адміністративне співробітництво та співробітництво з третіми країнами» визначено, що коли одна з Сторін переконається в нездатності іншої Сторони забезпечити адміністративне співробітництво або відчуває наявність незаконних дій чи шахрайства з боку іншої Сторони, вона може тимчасово призупинити дію відповідного

преференційного режиму. Зрозуміло, що ці вимоги для Сторони з непрофесійними, корумпованими і безвідповідальними посадовцями роблять її потенційно приреченою на постійні збитки і нерівні умови торгівлі.

Європейські цінності, з-поміж яких власна гідність і повага до гідності інших є ключовою, слід робити дієвими в міжособистісних відносинах та відносинах влади і громадян. Якщо *acquis* ЄС у вузькому сенсі – це два установчі договори; 14 тисяч актів вторинного права та 9 тисяч. рішень Суду ЄС, то у широкому сенсі – це спільний доробок західної правової традиції, що охоплює афінську демократію і римське право, право самоврядних міст і професійних корпорацій середньовіччя, принцип верховенства права і принципи конституціоналізму, ідею громадянського суспільства і «людський вимір» ОБСЄ, філософію справедливості і моральний імператив Канта, відповідно до якого людина не може бути знаряддям, а тільки метою, та інші здобутки філософії і наук про людину, які за «залізною завісою» залишалися незасвоєними переважною більшістю населення пострадянських суспільств і без розуміння яких реформи в Україні не матимуть успіху [13].

Так як ЄС являється одним з пріоритетних ринків збуту у зовнішній торгівлі України, наша держава активно веде переговори щодо розширення доступу до ринку ЄС.

Зовнішня торгівля України та ЄС регулюється Верховною радою України та Кабінетом Міністрів України (рис.1.1).

Рис. 1.1. Регулювання зовнішньої торгівлі України [14].

Щодо технічного регулювання, наявне базове законодавство «Про стандартизацію», «Про державний ринковий нагляд і контроль не харчової продукції», «Про метрологію та метрологічну діяльність» та «Про технічні регламенти та оцінку відповідності».

Також була підписана Угода між Україною та ЄС щодо оцінки відповідності та прийнятності продукції для трьох пріоритетних секторів промислової продукції (рис. 1.2): низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність та безпека машин.

Рис. 1.2. Регулювання зовнішньої торгівлі України [14].

Отже, Україна отримала право на маркування СЕ, що дає змогу уникнути подвійну сертифікацію.

Також були впроваджені санітарні та фітосанітарні заходи (рис. 1.3), контрольовані таким базовим законодавством: «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» та «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людьми».

Також згідно угоди про асоціацію, Кабінет Міністрів видав «Всеохоплююча стратегія імплементації законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів».

Рис. 1.3. Регулювання зовнішньої торгівлі України [14].

Важливим кроком для структури регулювання зовнішньої торгівлі є створення у квітні 2016 року Державної служби України з питань безперечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Уряд України прагне знизити тиск та обмежувальні заходи на зовнішню торгівлю держави, тому готує проект Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”.

В цьому зв’язку необхідною є лібералізація регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом внесення змін до деяких нормативно-правових актів з метою скасування окремих видів обмежень щодо зовнішньоекономічної діяльності, а також перед застосуванням санкції направляти суб’єктам господарювання офіційні попередження з пропозицією

надати матеріали, які б дали підстави її не застосовувати, передбачити зобов'язання ініціаторів застосування спеціальної санкції подавати подання на її скасування зразу після отримання даних про усунення правопорушень, зменшення строків розгляду клопотань про скасування (тимчасове зупинення) спеціальної санкції (табл. 1.3) [15].

Таблиця 1.3

Вигоди проекту Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”

Об'єкт впливу	Вигоди	Витрати
Держава	Позбавлення зовнішньоторговельного обороту.	Відсутні.
Суб'єкти господарювання	Впевненість в неможливості державних органів заборонити здійснення зовнішньоекономічних операцій.	Відсутні.
Населення	Забезпечення безперервної роботи населення на підприємствах, які спеціалізуються на здійсненні зовнішньоекономічних операцій.	Відсутні.

Джерело: сформовано автором за даними [15].

Очікується, що внесені зміни до Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, а саме відміна санкцій у виді штрафів і спрощена система подання про застосування спеціальних санкцій зменшить навантаження на регулятивний апарат у цих сферах.

За умовами Угоди між експортом тваринницької й промислової продукції є різниця. У випадках із продукцією тваринного походження українські виробники можуть експортувати до ЄС тоді, коли українські органи влади здатні перевіряти та засвідчувати відповідність продукції українських

підприємств вимогам ЄС. До промислової продукції застосовується технічне законодавство, яке передбачає сертифікацію. Виробник промислової продукції може поїхати до ЄС й, пройшовши випробовування, отримати сертифікат відповідності, на основі якого наноситься маркування CE [16].

Конкуренентоздатність й успіх на європейському ринку буде залежати насамперед від самого підприємства чи конкретного приватного підприємця. Зростання кількості гравців на нашому ринку має сприяти підвищенню рівня його ділової культури, здатності до засвоєння нових знань та методів роботи, прозорій діяльності, вивченню англійської мови тощо.

1.3. Фактори, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС

Безумовно на зовнішню торгівлю впливають безліч факторів, які сприяють або гальмують її розвиток. До основних факторів, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС можна віднести економічні, політичні, транспортно-логістичні, культурні та глобальні фактори (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Основні фактори, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС

Фактори	Сутність
Економічні фактори	Відмінності у рівнях розвитку країн, які сектори економіки більш розвинуті, рівень науково-технічного прогресу, наявність інновацій, рівень освіти та кваліфікації робочої сили, курсу валют та рівня інфляції, наявність зон вільної торгівлі або офшорних зон, величина мита, експортні та імпорتنі обмеження, рівнях податків.
Політичні фактори	Відмінності у нормативно-правовій сфері, у вигляді законів та актів, що стосуються рівня якості

	продукції та захисту прав споживачів, а також вимоги щодо
--	---

Продовження таблиці 1.4

Фактори	Сутність
	оформлення документів, наявність зовнішньої безпеки та цілісності території держави, а саме чи введений воєнний стан або окупація територій, міжнародних угруповань, наявності санкції.
Транспортно-логістичні фактори	Відмінності у рівні авіаційного, автомобільного, водного, залізничного та трубопровідного транспорту. Тобто міжнародні аеропорти, автотраси, газо- та нафтопроводи та наявність річкового та морського сполучення, а також залізничного сполучення.
Культурні фактори	Відмінності у моді, смаках, традиціях та уподобаннях, адже від цього залежить реклама.
Глобальні фактори	Відмінності у кліматі, адже це впливає на те, яку продукцію вирощують, а також відсутність або наявність катаклізмів та епідемій.

Джерело: сформовано автором.

Економічний фактор являється одним з ключових факторів, що напряду впливає на розвиток торгівлі між Україною та ЄС. Так як Україна є однією з пострадянських держав, то вона має перехідну економіку, що задає деякі труднощі, адже в основному до складу Європейського Союзу входять високорозвинуті країни. Це в свою чергу зумовлює те, що не всі наші товари та послуги є конкурентоспроможними. Велика частина товару не експортується у ЄС, тому що не відповідає стандартам якості.

Рівень освіти та кваліфікації робочої сили в Україні досить високий, тому спостерігається еміграція робочої сили в пошуку кращого рівня життя. Курс валют відіграє важливу роль особливо у компаніях, що мають справу з довготерміновими або форвардними угодами у іноземній валюті. Коли курс євро до гривні росте, це означає, що гривня дешевшає, тому вигоду отримують компанії, які експортували товар у ЄС та продали по більш вигідні ціні, заробивши додатково ще й на курсі валют. Рівня інфляції напряду впливає на конкурентоспроможність у вигляді ціни. Адже коли відбувається знецінення валюти, то як наслідок це впливає на номінальну вартість вітчизняного товару. Наявність особливих економічних зон надає особливі умови торгівлі. Україна та ЄС підписали угоду про асоціацію, завдяки чому Україна отримала можливість більше експортувати товарів та послуг. Також на зовнішню торгівлю опосередковано впливає рівень податків.

Політичний фактор зумовлює сприяння або запобігання зовнішньої торгівлі. Щодо торгівлі між Україною та ЄС, наявні відмінності у нормативно-правовій сфері, тобто закони та акти, що стосуються рівня якості продукції та захисту прав споживачів, а також вимоги щодо оформлення документів, наприклад, фінансової звітності. Від зовнішньої політичної ситуації залежить чи країна може вести зовнішню торгівлю. Адже, якщо введені певні санкції, то країна позбавлена можливості експортувати або імпортувати визначену продукцію чи послуги, внаслідок чого стражає бізнес та державний бюджет. До політичного фактору також необхідно віднести територіальну цілістість держави. На даний момент ЄС не веде торгівлю з тимчасовоокупованими територіями України (Донецьк, Луганськ та АР Крим).

Транспортно-логістичний фактор включає в собі розвиток авіаційного, автомобільного, водного, залізничного та трубопровідного транспорту та транспортного сполучення. В Україні наявні усі види транспортного сполучення, тому ведеться активна зовнішня торгівля за допомогою міжнародних аеропортів, автотрас, газо- та нафтопроводів та наявність

річкового та морського транспорту і сполучення, а також залізничного транспорту і сполучення. Кожен вид сполучення має свої переваги та недоліки.

В Україні досить добре розвинуто повітряний транспорт, що для зовнішньої торгівлі є важливим фактором. Адже авіація має високу швидкість та надійність, проте високу ціну на перевезення та залежність від кліматичних умов (табл.1.5). В Україні є власний міжнародний авіаперевізник Міжнародні Авіалінії України (МАУ), яка на пряму залучена в зовнішню торгівлю з ЄС. В Україні добре розвинуто транспортну логістику авіації, зокрема є міжнародні аеропорти в таких містах: Київ, Дніпро, Львів, Одеса, Харків.

Таблиця 1.5

Характеристика повітряного транспорту

Повітряний транспорт	
Переваги	Недоліки
Висока швидкість.	Дороговизна перевезень.
Висока надійність.	Залежність від кліматичних умов.
Досягнення віддалених районів.	

Джерело: сформовано автором.

Україна має вихід до Чорного і Азовського морів, тому активно задіє морський транспорт у зовнішній торгівлі. Адже водний транспорт має низьку собівартість перевезень і високу вантажомісткість, проте низьку швидкість та залежить від кліматичних умов (табл. 1.6). Морські порти розташовані у таких містах: Ізмаїл, Одеса, Маріуполь, Миколаїв, Скадовськ та Херсон.

Таблиця 1.6

Характеристика водного транспорту

Водний транспорт	
Переваги	Недоліки
Невисока собівартість перевезень.	Низька швидкість.
Висока вантажомісткість.	Залежність від кліматичних умов.

Налагоджена система вантажно-розвантажувальних операцій.	Обмежані шляхи сполучення.
--	----------------------------

Джерело: сформовано автором.

Щодо залізничного транспорту, на сьогодні в «Укрзалізниця» функціонує 34 філії, з яких 6 регіональних, утворених на базі майнових комплексів залізниць, 28 функціональних, а також представництва в Російській федерації та Республіці Білорусь, а також в Республіці Польща [17]. Залізничний транспорт має невисоку собівартість, регулярність перевезень та незалежність від кліматичних умов, проте невисоку маневреність (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Характеристика залізничного транспорту

Залізничний транспорт	
Переваги	Недоліки
Невисока собівартість перевезень.	Невисока маневреність.
Регулярність перевезень.	Висока собівартість будівництва нового напрямку сполучення.
Незалежність від кліматичних умов.	
Можливість доставки вантажів на великі відстані.	
Налагоджена система вантажно-розвантажувальних операцій.	

Джерело: сформовано автором.

Автомобільний транспорт є найпопулярнішим видом транспорту, тому що він має високу швидкість та маневреність, проте високу ціну на обслуговування та простій (табл. 1.8).

Україна включена до Транс'європейської опорної транспортної мережі (TEN-T) і стає важливим учасником розбудови стратегічного транспортного коридору у сполученні Європа – Азія [17].

Таблиця 1.8

Характеристика автомобільного транспорту

Автомобільний транспорт	
Переваги	Недоліки
Висока швидкість.	Порівняно висока ціна обслуговування.
Доставка «до дверей замовника».	Висока ціна простою.
Регулярність та за необхідності гнучкість графіку.	

Джерело: сформовано автором.

Наразі Україна розглядає постачання водню через трубопровід "Дружба" в Європу. Адже трубопровідний транспорт має високу швидкість доставки та незалежить від кліматичних умов (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Характеристика трубопровідного транспорту

Трубопровідний транспорт	
Переваги	Недоліки
Швидкість доставки.	Часті аварії.
Низька ціна доставки.	Вузька спеціалізація.
Незалежність від кліматичних умов.	Висока собівартість будівництва нового напрямку сполучення.

Джерело: сформовано автором.

Культурний фактор опосередковано впливає на напрямок зовнішньої торгівлі, адже є певні відмінності в моді, смаках, традиціях та уподобаннях. Тому цей фактор впливає на вид товару та спосіб його просування.

Сьогодні неможливо недооцінити значимість глобального фактору не тільки на економіку, а й на всі сфери в цілому. Наявність катаклізмів або епідемій значно гальмує розвиток зовнішньої торгівлі, а у деяких випадках, взагалі її призупиняє. Яскравим прикладом цього є пандемія COVID-19.

Очевидно, що внаслідок пандемії COVID-19, макро-, мезо- та мікроекономіки потерпіли значні втрати, адже за умов карантину всі сфери економіки повинні були адаптуватись до зміни ринку збуту та падіння попиту на певні товари та послуги. Одні підприємства перейшли на онлайн-режим роботи, деякі змінили умови, графік роботи або вид діяльності, а інші – взагалі вийшли на примусові канікули, – але всі ці зміни у більшій або меншій зміні негативно вплинули на фінансовий результат підприємств. Не виключено, що більша частина малого бізнесу не зможе відновити свою роботу взагалі.

Так як певні підприємства залишились без можливості продовжувати економічну активність, багато людей залишились без роботи. Це стало великим тягарем для держав, адже виплати по безробіттю зросли в рази, при цьому зменшились надходження до державного бюджету впродовж карантину. Для усіх країн така ситуація є дуже небезпечною, а особливо для країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, адже для того, щоб не зупинитися на грані дефолту, вони змушені брати кредити.

Так як кордони багатьох держав були закриті, попит на пасажирські авіап перевезення практично зник – авіакомпанії несуть збитки, адже золоте правило говорить, що літак приносить прибуток у повітрі, а на землі – збитки.

Щодо світового ринку нафти, попит під час пандемії знизився, а видобування – ні. Безумовно, в наслідок закону попиту та пропозиції, ціни впали. Котирування CFD нафти марки Brent 24 квітня 2020 року ціна за барель впала до 16.28 доларів, хоча ще 8 січня ціна становила 71.28 доларів за барель.

Отже, пандемія COVID-19 змусила світ зіштовхнутися з величезними випробуваннями та перевірити швидкість пристосування економік держав до нових умов [18].

Вагомою перепорою в активізації експортних операцій є сировинна залежність від іноземного імпорту, що значно збільшує витратну статтю у виробництві та показує те, що для продукування більш якісних виробів необхідно володіти кращим матеріально-сировинним потенціалом, який непросто здобути через завищені ціни постачальників та вартість транспортування.

Важливим фактором виробництва продукції на експорт є те, що разом із нестабільністю курсу валют непросто заключити вигідний зовнішньоторговельний контракт, оскільки фіксована ціна буде змінюватися в межах динаміки курсових різниць та здійснення валютних інтервенцій на зовнішніх ринках, що приведе до збільшення кінцевої собівартості під час виробництва продукції.

Процес реформування вітчизняної системи технічного регулювання та інституційні перетворення в рамках переходу виробництва на міжнародні стандарти Європейського Союзу потребують збільшення фінансових коштів на дотримання й реалізацію якісних параметрів продукування експортної продукції згідно зі вказаними вимогами. Переорієнтація вітчизняного експорту на користь здійснення транзитних послуг імпорту ресурсів, матеріалів та сировини є необхідною.

Додатково слід акцентувати увагу на тому, що разом з ратифікацією Угоди про Зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом посилюється тенденція до активізації зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств, оскільки з відкриттям ринків Європи для вітчизняних виробників надається низка можливостей у сфері напрацювань спільних проектів, наукових та конструкторських розробок, поділу праці, консультування, утворення спільних підприємств та інвестування. Всі ці умови є невід'ємними чинниками розвитку ринкової економіки та стимулювання експортних операцій [19].

Поліпшення логістики є складним завданням, яке потребує урядової підтримки на найвищому рівні. Для поліпшення логістичних послуг потрібні потужні інститути, ефективна координація державного сектора та урядова підтримка на найвищому рівні. Перевезення товарів часто вимагає дієвого функціонування багатьох ланок у ланцюгу постачальників. Наприклад, ефект від інформаційної системи порту, розробленої на світовому рівні, може бути підірваний, якщо сухопутне транспортне сполучення має серйозні недоліки. Таким чином, ефективна логістика передбачає координацію між багатьма суб'єктами, включаючи зовнішні ринки та уряди, які надають широкий спектр послуг [20].

Міжнародний бізнес є основною темою у бізнесі в сучасну епоху глобалізації. У конкурентному середовищі компанії конкурують на глобальному рівні.

Імпорт та експорт – це два основних способи роботи бізнесу. Кожен раз, коли компанія бере участь в міжнародному бізнесі, є багато факторів, які впливають на бізнес (табл. 1.10) [21].

Таблиця 1.10

Фактори ризику та їх наслідки

Фактори ризику	Наслідки
Соціально-культурні відмінності між країнами	Може ускладнювати відносини між урядами, а недостатнє знання звичаїв, законів країни експортера чи імпортера може призводити до невизначеності між продавцем і покупцем.
Специфіка національної економічної політики	Може дозволити вільний потік товарів і послуг між країнами чи заборонити його що може істотно впливати на міжнародну торгівлю.
Нормативно-правові відмінності	Може ускладнювати валютно-фінансові умови торгового контракту.
Суверенні ризики	Виникають в процесі отримання позик від

	іноземних кредиторів, або коли робота підприємства залежить від іноземних постачальників.
--	---

Джерело: сформовано автором за даними [21].

Отже, є переваги і недоліки як імпорту, так і експорту. Одним з основних переваг експорту є перевага власності, яка характерно для міжнародного досвіду, активів і можливостей експортера для розробки диференційованого або недорогого продукту в ланцюжку цінностей. Поєднання інвестиційного ризику і ринкового потенціалу відомо як перевага використання конкретної комбінації ринку. Щоб зберегти основні компетенції всередині організації і поширювати її по всій країні, без збереження ліцензії, продаж є міжнародною перевагою в експорті [22].

Деякі з організацій, що мають більш низький рівень володіння власністю, можуть не виходити на зовнішні ринки. При експорті товарів керівникам дозволяється здійснювати різні оперативні дії, проте у нього немає можливості контролювати маркетингову діяльність компанії. Кінцевий споживач товарів, що експортуються знаходиться далеко від експортера, хоча різні посередники можуть піддатися ризику.

Експорт товарів особливо важкий і не вигідний для малих і середніх фірм, що мають менше 250 працівників. Продаж послуг і товарів на зовнішній ринок для них досить важкий, і обслуговує внутрішній ринок. Відсутність знань різних мов, відмінності в культурі, правила обміну і торгові правила, які мають вплив на експорт товарів. Також взаємодія персоналу і перенапруження ресурсів є основним блоком експорту товарів [23].

До цього треба додати деякі основні недоліки, які виділяються під час експорту товарів, як фінансовий менеджмент, вдосконалення комунікаційних технологій, а також вимоги клієнтів і помилки управління. Щоб звести до мінімуму ризик трансакційного процесу експорту товарів і коливання

обмінного курсу, необхідно мати більше можливостей для управління фінансовими засобами для подолання цих зусиль.

Клієнти тепер можуть взаємодіяти з постачальниками через попередні розробки, оскільки комунікаційна технологія поліпшила спосіб придбання товарів, оскільки спілкування стало дешевше, ніж було два десятиліття тому. Це веде до більшої прозорості в транзакції і купівлі товарів, а продавці несуть відповідальність за дотримання вимог в реальному часі для надання даних про транзакції. Клієнти стають все більш популярними завдяки удосконаленню технологій, і вони вимагають від постачальника додаткової підтримки і послуг, таких як запуск обладнання, обслуговування, які важко надати експортеру.

Тема корупції дуже важлива та актуальна останні роки, як в Україні, так в світі. Це тема, яка постійно досліджується, обговорюються, та шукаються методи подолання корупції. Одна з найголовніших проблем в світі, найголовніша перепона в подоланні бідності країни та народу на думку таких економістів, як Макконел, Адамс – корупція. Як в побутовому житті людей, так і в державних установах, корупція може «псувати» економічне життя, прибуток, добробут населення та країни [24].

Формування розвиненого правового середовища є однією з базових засад успішного реформування системи управління регіональним розвитком та прогресивних змін в українському суспільстві. Варто зауважити, що нормативне врегулювання регіонального розвитку повинно, в першу чергу, враховувати нагальні проблеми територій та визначати шляхи їх розв'язання [25].

На сучасному етапі розвитку економіки досить велике значення має швидкість обороту капіталу. Саме факторинг використовують компанії як спосіб підвищення оборотності коштів та управління потоками фінансів в загальному. Факторинг – фінансова операція, за якої клієнт (постачальник) переуступає дебіторську заборгованість банку чи факторинговій компанії з метою швидкого отримання грошових коштів та гарантій погашення

заборгованості. Підприємства стикаються з такою проблемою, як нестача оборотних активів через коливання курсу валют та політичну нестабільність держави. А факторинг є найефективнішим інструментом для миттєвого отримання необхідних коштів. Факторинг забезпечує 20% від всіх фінансових послуг, що надаються зараз в Україні. Необхідність аналізу факторингових послуг обумовлює зростання зацікавленості підприємств у швидкому поверненні кредитних коштів [26].

Імпорт сировини і товарів є одним із шляхів збільшення прибутку. Існує ряд переваг при імпорті товарів, таких як висока якість, низькі ціни і переваги, пов'язані з міжнародною торгівлею. Імпортер може мати порівняльні переваги, що означає більш низькі ціни. Крім того, імпортер може мати набагато дешевші продукти на зовнішньому ринку через низьку вартість робочої сили, низьких податків. З точки зору якості, імпортер може мати більш якісні товари і виробляти готові вироби з високою якістю і збільшувати прибуток. У деяких країнах держава надає підтримку імпортеру в розвитку торгівельних відносин.

Уряд надає інформацію про виробників в зарубіжній країні, щоб імпортер міг придбати товари високої якості і за низькою ціною. Також через участь уряду знижується ризик транзакції. Імпортер може отримати доступ до регіональних виняткових ресурсів і дешевої робочої сили для виробництва товарів. Ці ресурси потрібні в виробничому процесі, який має спеціальні навички [27].

Деякі економісти вважають, що імпортні товари мають численні недоліки. Наприклад, імпорт товарів може призвести до ерозії внутрішніх ринків і національних економік, особливо в разі виникнення торгівельного дефіциту, тобто імпорту вище експорту. Деякі товари, такі як автомобілі і різні прилади ведуть до більш високого рівня вітчизняних автомобільних і електронних ринків, а також до втрати робочих місць на відповідних ринках.

Конкуентоспроможне бізнес-середовище дозволяє підприємствам як на міжнародному, так і на внутрішньому ринках зберігати свій бізнес і залишатися конкурентоспроможними.

Однак, в залежності від потреб та потенціалу бізнесу, важливо зрозуміти, чи повинна компанія займатися експортною або імпортною діяльністю. Рекомендується середнім і невеликим компаніям спочатку розширити свій бізнес-потенціал на внутрішньому ринку, а потім розширити співпрацю на міжнародному ринку, спільне підприємство або ділове партнерство.

В цілому слід зазначити, що пандемія мала значний вплив на послуги, надання яких вимагає фізичного перетину кордону. Торгівля послугами, які так чи інакше постачаються через Інтернет, зростала навіть за умов карантину. Оскільки темпи поширення пандемії не скорочуються, а тільки зростають, популярність торгівлі інтернет-послугами і надалі зростатиме. Очевидно, що зростання цифрових послуг вимагає від держави адекватної відповіді на два виклики. Перший виклик – це регулювання цифрового ринку. Другий виклик – це оподаткування доходів компаній, які надають цифрові послуги. Так, ЄС сьогодні розглядає можливість впровадження податку на великі компанії за місцем фактичного надання цифрових послуг, а не за місцем реєстрації компанії. Такого роду закон зареєстровано і у Верховній Раді України, але дискусія щодо майбутнього регулювання діяльності та оподаткування компаній-постачальників цифрових послуг сьогодні тільки набирає обертів [28].

В цілому можна констатувати, що у період карантину Україна та її торговельні партнери стикнулись зі значним скороченням обсягів торгівлі товарами та послугами. Очевидно, що на міжнародну торгівлю негативно вплинуло як запровадження карантину, що ускладнило продаж багатьох товарів кінцевим споживачам, так і невизначеність щодо майбутніх доходів домогосподарств та підприємців.

Висновки до розділу 1

Отже, можна дійти висновку, що зовнішня торгівля складається з експорту та імпорту товарів та послуг.

З кожним роком зовнішня торгівля набуває ключового значення у розвитку економік держав світу, адже процес глобалізації прискорює інтеграцію та взаємозалежність економік держав одна від одної. Це має свої позитивні та негативні наслідки

Аби захистити вітчизняний ринок від зовнішньої кількості іноземної продукції, неякісного імпортного товару або ввезення забороненого товару, держави встановлюють певні закони щодо експорту, імпорту, митного контролю та підписують міжнародні акти та угоди з країнами-партнерами, аби контролювати весь процес своєї зовнішньої торгівлі.

Україна має право здійснювати експорт до ЄС завдяки 7 законам, прийнятим протягом останніх 7 років.

Безумовно на зовнішню торгівлю впливають безліч факторів, які сприяють або гальмують її розвиток. До основних факторів, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС можна віднести економічні, політичні, транспортно-логістичні, культурні та глобальні фактори.

РОЗДІЛ 2

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС

Незважаючи на пандемію і різні обмеження щодо роботи малого, середнього та великого бізнесів, Україна змогла підтримати гідний рівень зовнішньої економічної діяльності та веде активну торгівлю з багатьма країнами світу (додаток А), проте один з головних партнерів в останні роки залишаються країни Європейського Союзу (рис. 2.1). Уся інформація за 2010-2021 роки наведена без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

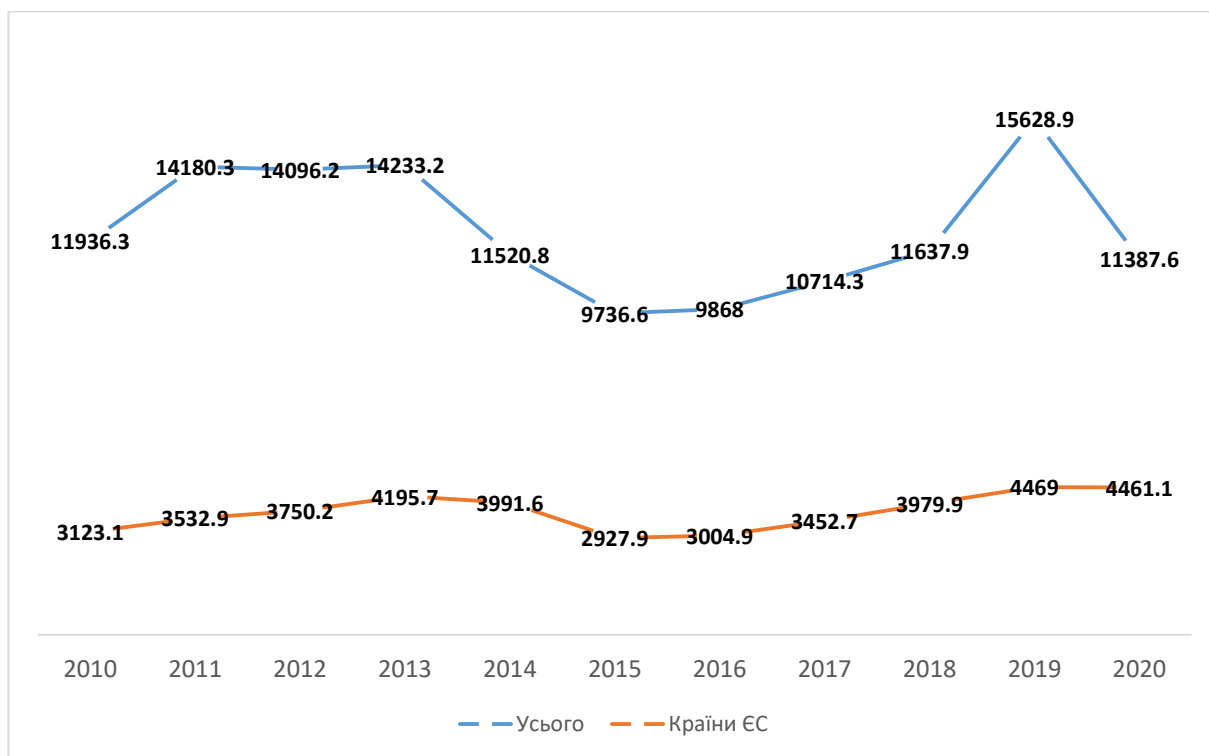

Рис. 2.1. Динаміка експорту послуг України впродовж 2010-2020 рр., млн.дол. США.

Джерело: сформовано автором за даними [29].

Як бачимо на рис. 2.1, у 2020 році експорт послуг в країни ЄС з України знаходиться порівняно високо: вище, аніж 10 років тому, а саме збільшився на 1338 млн. дол. США. Порівнюючи з 2019 роком, то в 2020 році експорт послуг знизився на 7,9 млн. дол. США. Це сталося через карантин та його наслідки: адже після першої хвилі пандемії, більше 20% компаній України призупинили свою діяльність без змоги працювати далі взагалі [30].

Найбільшого свого значення за останні 10 років експорт послуг в країн ЄС з України досягнув у 2019 році – 4469 млн. дол. США. Найменшого свого значення за останні 10 років експорт послуг досягнув у 2015 році – 2927,9 млн. дол. США.

Зовнішня торгівля є невід’ємною частиною економічного розвитку країни. Європейський Союз відіграє важливу роль у експорті та імпорті товарів і послуг нашої країни (рис. 2.2).

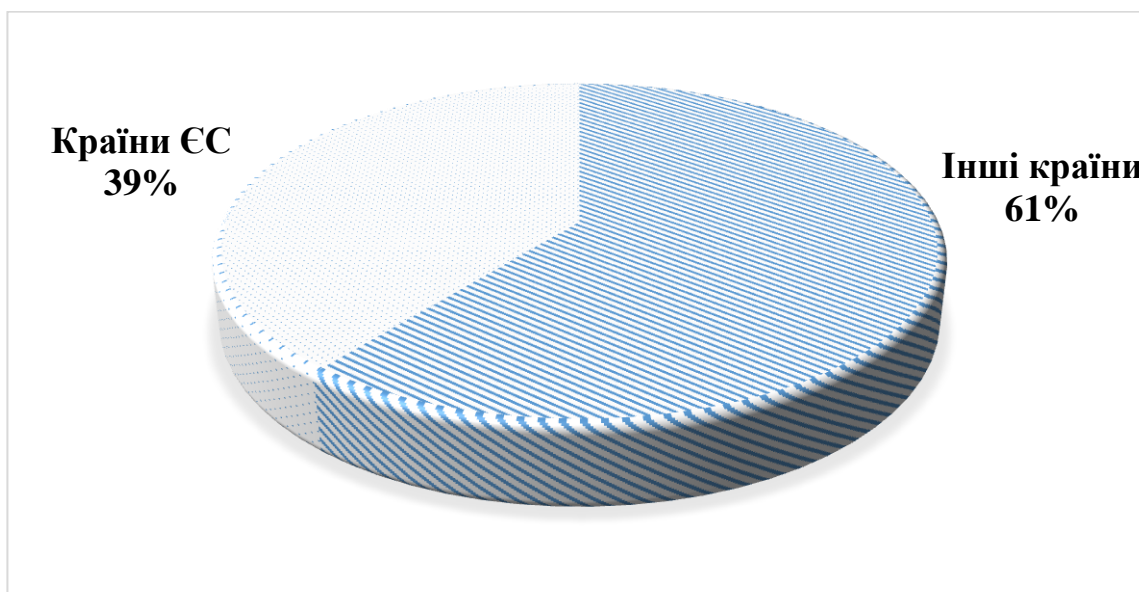

Рис. 2.2. Частка ЄС у загальному експорті послуг в Україну у 2020 році.

Джерело: сформовано автором за даними [31].

У 2020 році експорт послуг в країни ЄС склав 39% від загального експорту послуг, тобто 4461.1 млн. дол. США. Зовнішня торгівля є невід’ємною частиною економічного розвитку країни. Європейський Союз відіграє важливу роль у експорті та імпорті товарів і послуг нашої країни (рис. 2.3).

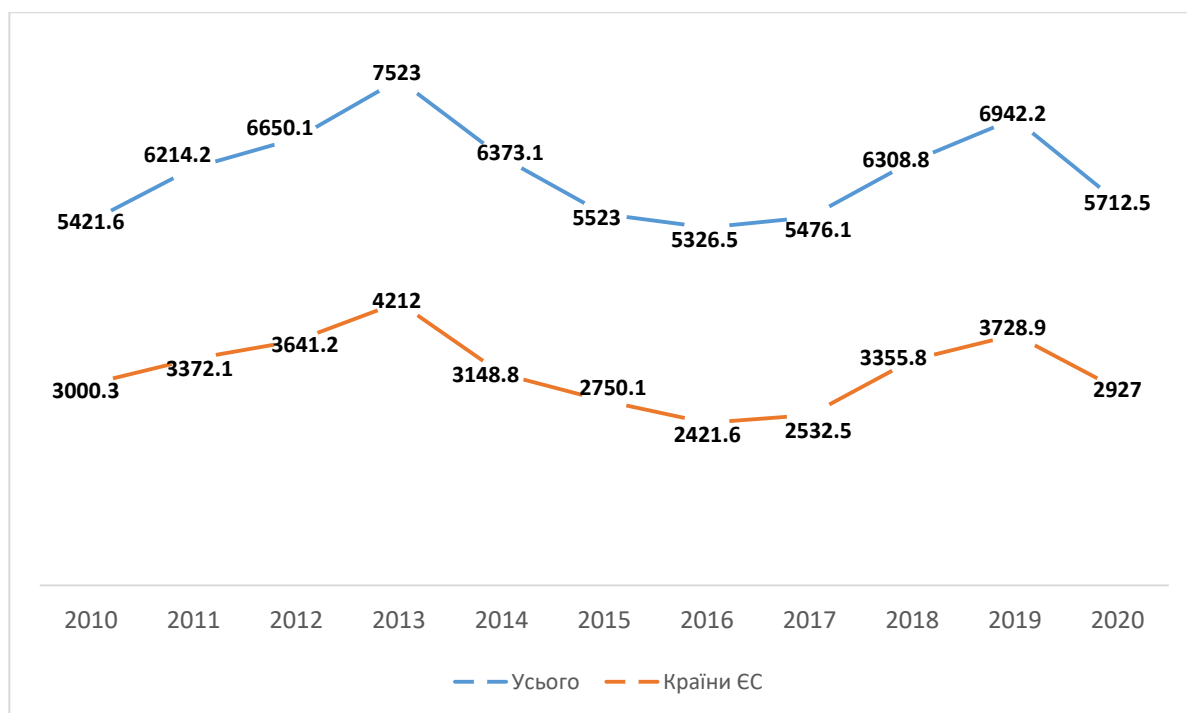

Рис. 2.3. Динаміка імпорту послуг впродовж 2010-2020 рр.

Джерело: сформовано автором за даними [32].

Як бачимо на рис. 2.3 у 2020 році імпорт послуг з країн ЄС знаходиться значно нижче, аніж 10 років тому, а саме знизився на 73,3 млн. дол. США. Порівнюючи з 2019 роком, то в 2020 році імпорт послуг знизився на 801.9 млн. дол. США. Це сталося через карантин та його наслідки: адже після першої хвилі пандемії, сотні компаній призупинили свою діяльність, не знайшовши способу працювати дистанційно.

Найбільшого свого значення за останні 10 років імпорт послуг з країн ЄС досягнув у 2013 році – 4212 млн. дол. США, що склало понад 50% від загального імпорту послуг. Найменшого свого значення за останні 10 років імпорт послуг з країн ЄС досягнув у 2016 році – 2421,6 млн. дол. США.

ЄС – один ключових партнерів України по імпорту послуг, адже імпорт послуг з країн ЄС щороку складає близько 50% від загального імпорту послуг (рис. 2.4).

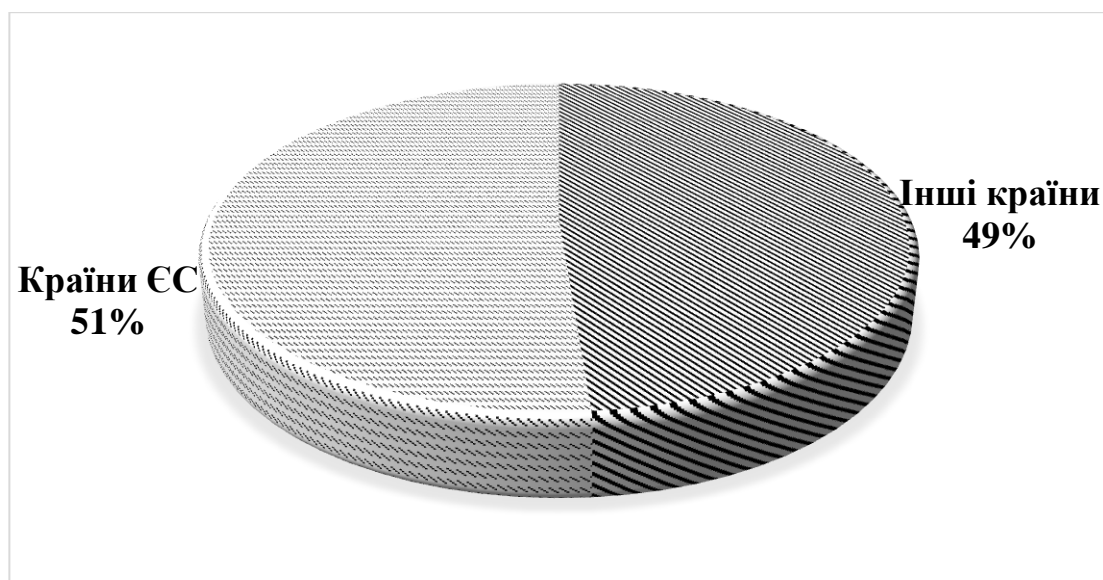

Рис. 2.4. Частка імпорту послуг країн ЄС у 2020 році.

Джерело: сформовано автором за даними [33].

51% усього імпорту послуг в Україну надходить саме з країн ЄС, цим самим ЄС створює в Україні вищий рівень конкретності на ринку послуг, не даючи відставати вітчизняним компаніям від загальносвітових норм і сприяє покращенню рівня послуг в цілому. У 2020 році Україна продовжувала вести активну зовнішню торгівлю з країнами ЄС (рис. 2.5).

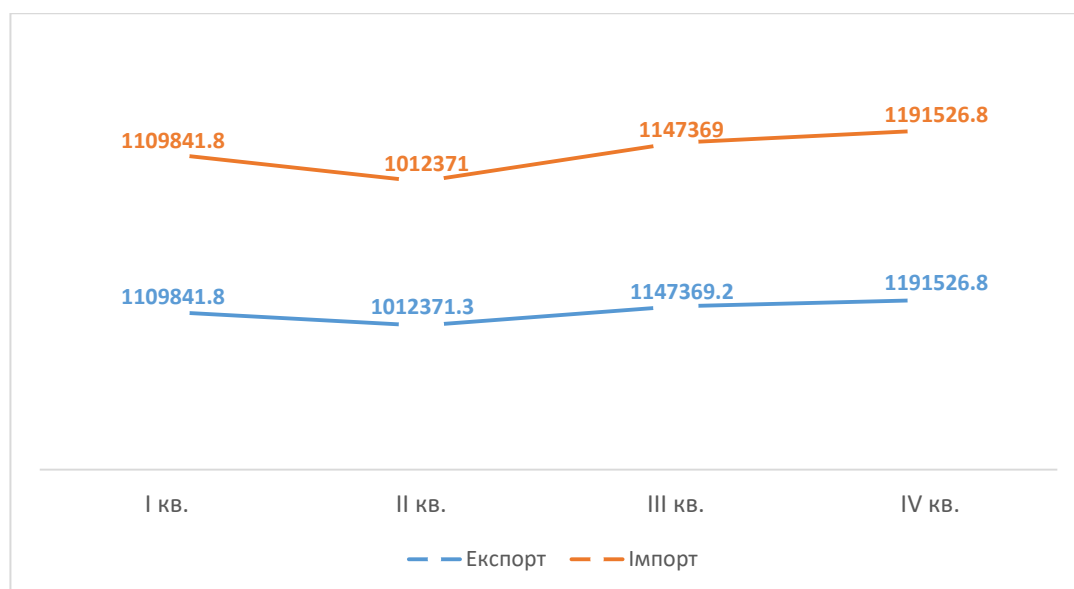

Рис. 2.5. Щоквартальні обсяги зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС у 2020 році.

Джерело: сформовано автором за даними [34].

Як бачимо, починаючи з II кварталу, обсяги зовнішньої торгівлі послугами поступово збільшуються, що свідчить про відновлення економічної взаємодії під час пандемії. Порівнюючи з II кварталом, у IV кварталі експорт послуг збільшився на 179155,8 тис. дол. США, а також на 81685 тис. дол. США більше від початку 2020 року. Порівнюючи з II кварталом, у IV кварталі імпорт послуг збільшився на 179155,5 тис. дол. США, а також на 81685 тис. дол. США більше від початку 2020 року.

Обсяги зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС у 2020 році яскравий приклад того, як Україна адаптується під світову несприятливу економічну ситуацію та знаходить нові канали вирішення питань. Адже для підтримки високого рівня торгівлі товарами та послугами на міжнародному рівні необхідно було модернізувати менеджмент та повністю або частково змінити умови праці.

Щодо початку 2021 року, то експорт та імпорт товарами продовжує зростати (додаток Б). У порівнянні з 2020 роком, експорт товарів виріс на 17,1%, а імпорт – на 5,2% див. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Зовнішня торгівля товарами України у I кварталі 2021 року

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	млн.дол. США	у % до I кварталу 2020	у % до загального обсягу	млн.дол. США	у % до I кварталу 2020	у % до загального обсягу	
Усього	13706,7	112,0	100,0	15021,8	111,0	100,0	-1315,1
Країни ЄС	5416,3	117,1	39	6124,8	105,2	40,8	-708,5

Джерело: сформовано автором за даними [35].

Експорт у країни ЄС становить 39% від усього експорту країни, а імпорт – 40,8% відповідно. Це свідчить про те, що ЄС досі залишається важливим партнером у зовнішній торгівлі України.

Як бачимо, зовнішньої торгівлі товарів у I кварталі 2021 року є від'ємним

на 708,5 млн. дол. США. Це означає, що Україна значно більше імпортує товари, аніж експортує.

Отже, обсяги торгівлі товарами та послугами після першої хвилі пандемії поступово ростуть, тобто економіка України пристосувалась до нових макроекономічних умов та продовжує відстоювати своє місце на міжнародному ринку.

За даними щоквартальних обсягів зовнішньої торгівлі послугами (за видами) з країнами ЄС у 2020 році (додаток В) можна зробити висновок, що задіяні усі види послуг як в імпорті, так і в експорті. Проте, імпорт значно відстає від експорту на 1534072,9 тис. дол. США (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Щоквартальні обсяги зовнішньої торгівлі послугами (за видами)
з країнами ЄС у 2020 році

Вид послуги	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	987068,4	2956,9
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	79014,1	41881,0
Транспортні послуги	1139823,8	567390,8
Послуги з будівництва	39189,8	21671,6
Послуги зі страхування	29322,3	110305,3
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	54723,1	290479,7
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	26162,2	424447,2

Продовження таблиці 2.2

Вид послуги	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	1447192,7	395201,6
Ділові послуги	591588,0	637336,6
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	26365,9	8108,7
Державні та урядові послуги	2627,7	150830,5
Усього по країнах ЄС	4461109,1	2927036,2

Джерело: сформовано автором за даними [36].

З даних, представлених на рисунку 2.6 видно, що найбільшу частку в експорті послуг займають послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 1447192,7 тис. дол. США та транспортні послуги – 1139823,8 тис. дол. США.

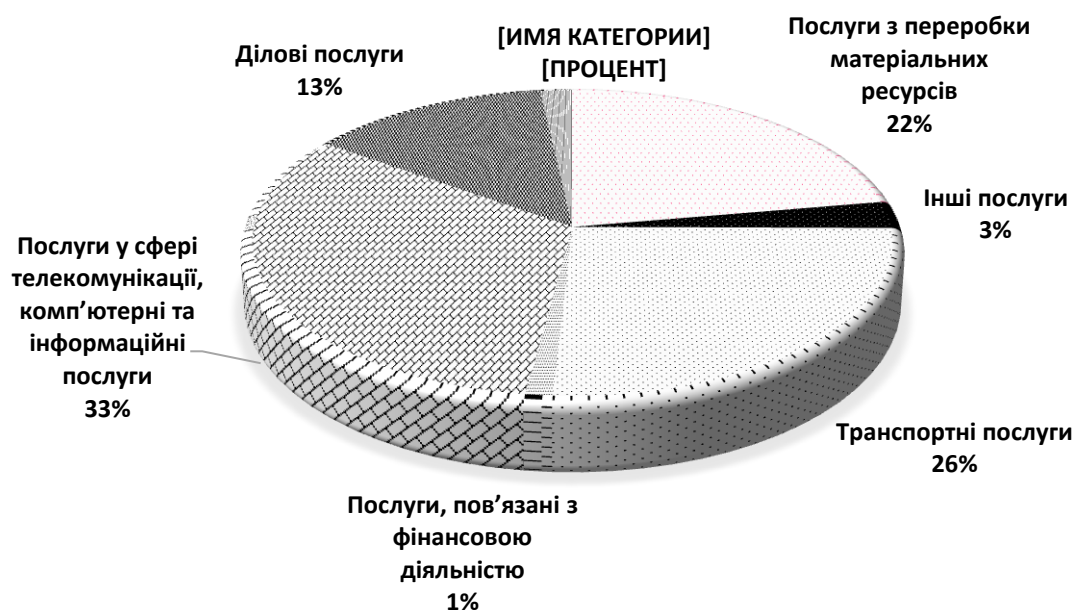

Рис. 2.6. Структура експорту послуг України в ЄС.

Джерело: сформовано автором за даними [37].

Як бачимо, найменшу частку в експорті послуг займають інші послуги: послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги – 26365,9 тис. дол. США та державні та урядові послуги – 2627,7 тис. дол. США.

Щодо імпорту, з даних, представлених на Рис. 2.2.2 видно, що найбільшу частку в імпорті послуг займають ділові послуги – 637336,6 тис. дол. США та транспортні послуги – 567390,8 тис. дол. США. Щодо експорту товарів, у минулому році з України до ЄС експортували товарів на суму 18,16 млрд дол. США (рис. 2.7).

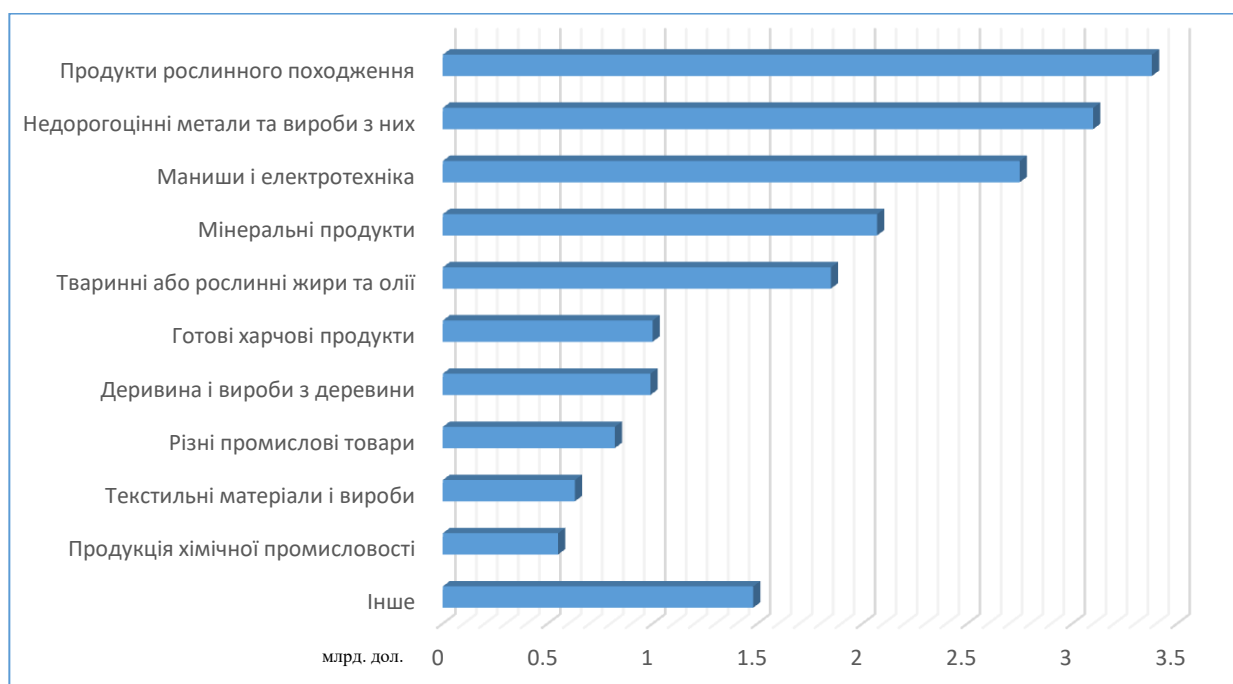

Рис. 2.7. Топ-10 галузей експорту українських товарів до ЄС у 2020 році.
Джерело: сформовано автором за даними [38].

На першому місці з експорту товарів знаходяться продукти рослинного походження, у минулому році з України до ЄС їх експортували на суму 3,38 млрд. дол. США. Друге місце – недорогоцінні метали та вироби з них, у минулому році з України до ЄС їх експортували на суму 3,1 млрд. дол. США. Третє місце – машини та електротехніка, у минулому році з України до ЄС їх експортували на суму 2,75 млрд. дол. США.

Отже, Україна веде активну зовнішню торгівлю з країнами ЄС, активно експортуючи і імпортуючи товари та послуги.

2.2. Напрямки забезпечення міжнародної конкурентоспроможності українських товарів на ринку ЄС

Конкурентоспроможність товару грає визначальну роль у зовнішній торгівлі України та ЄС, адже від рівня конкурентоспроможності залежить яку частину міжнародного ринку зможе зайняти експорт певної продукції, що на пряму визначає попит на продукцію, а отже і кількість збуту товару.

Під конкурентоспроможністю товару розуміють цінові та нецінові якості привабливіші, ніж в аналогічній продукції конкурентів.

У міжнародній конкурентоспроможності українських товарів на ринку ЄС ключову роль відіграють ціна, якість та інноваційність товару.

Проблема експорту українських товарів заключається у невідповідності стандартів якості продукції, тому в основному Україна експортує сировину, а не готову продукцію. В результаті, держава упускає такі можливості: будувати нові фабрики та заводи для виробництва товару орієнтованого на експорт, збільшувати кількість робочих місць, цим самим зменшувати рівень безробіття та заробити на доданій вартості експорту готової продукції.

Р. Фатхутдінов, розділивши всі чинники на зовнішні і внутрішні, не тільки привів їх перелік, але і вказав спрямованість їх впливу на конкурентоспроможність товару: Зовнішні чинники:

1. Рівень конкурентоспроможності країни.
2. Рівень конкурентоспроможності галузі.
3. Рівень конкурентоспроможності регіону.
4. Рівень конкурентоспроможності організації, що випускає товар - із збільшенням цих 4 показників поліпшуються всі інтегральні і приватні показники конкурентоспроможності товару.

5. Сила конкуренції на виході системи, серед її конкурентів (старих і нових) – збільшення сили (інтенсивності) конкуренції підвищує конкурентоспроможність товару.

6. Сила конкуренції на вході системи, серед постачальників сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і інших компонентів - інтенсивність конкуренції підвищує конкурентоспроможність товару.

7. Сила конкуренції серед товарів-замінників.

8. Поява нових потреб (знижує конкурентоспроможність товару, що випускається).

9. Рівень організації виробництва, праці і управління у посередників і споживачів товарів, що випускаються системою (підвищення рівня організації підвищує конкурентоспроможність товару).

10. Активність контактних аудиторій (із збільшенням активності контактних аудиторій конкурентоспроможність товару підвищується) [39].

У даний час на перший план в міжнародній конкурентоспроможності виходять нецінові чинники, з яких найважливіше значення має якість товару, його новизна, наукоємність виробів. Тому більшість країн світу забезпечує підвищення своєї товарної конкурентоспроможності за рахунок використання інновацій, розробки високотехнологічних продуктів, створення яких неможливе без розвитку науково-технічного потенціалу.

Реалізація програми підвищення конкурентоспроможності товарів повинна включати сукупність організаційних, науково-технічних, екологічних, інвестиційних, управлінських і інших рішень, зв'язаних між собою єдиною метою. Для досягнення позитивного результату керівництво повинне забезпечити зростання якісного рівня продукції і максимальне задоволення вимог іноземних споживачів при одночасній мінімізації витрат на її виготовлення і реалізацію (рис. 2.8). З цією метою необхідно розробити комплекс заходів щодо удосконалення організації виробництва, звернувши особливу увагу на оновлення і модернізацію основного технічного парку підприємства, раціоналізацію і стимулювання ефективності виробництва, створення системи мотивації управління працею, підготовку персоналу [40].

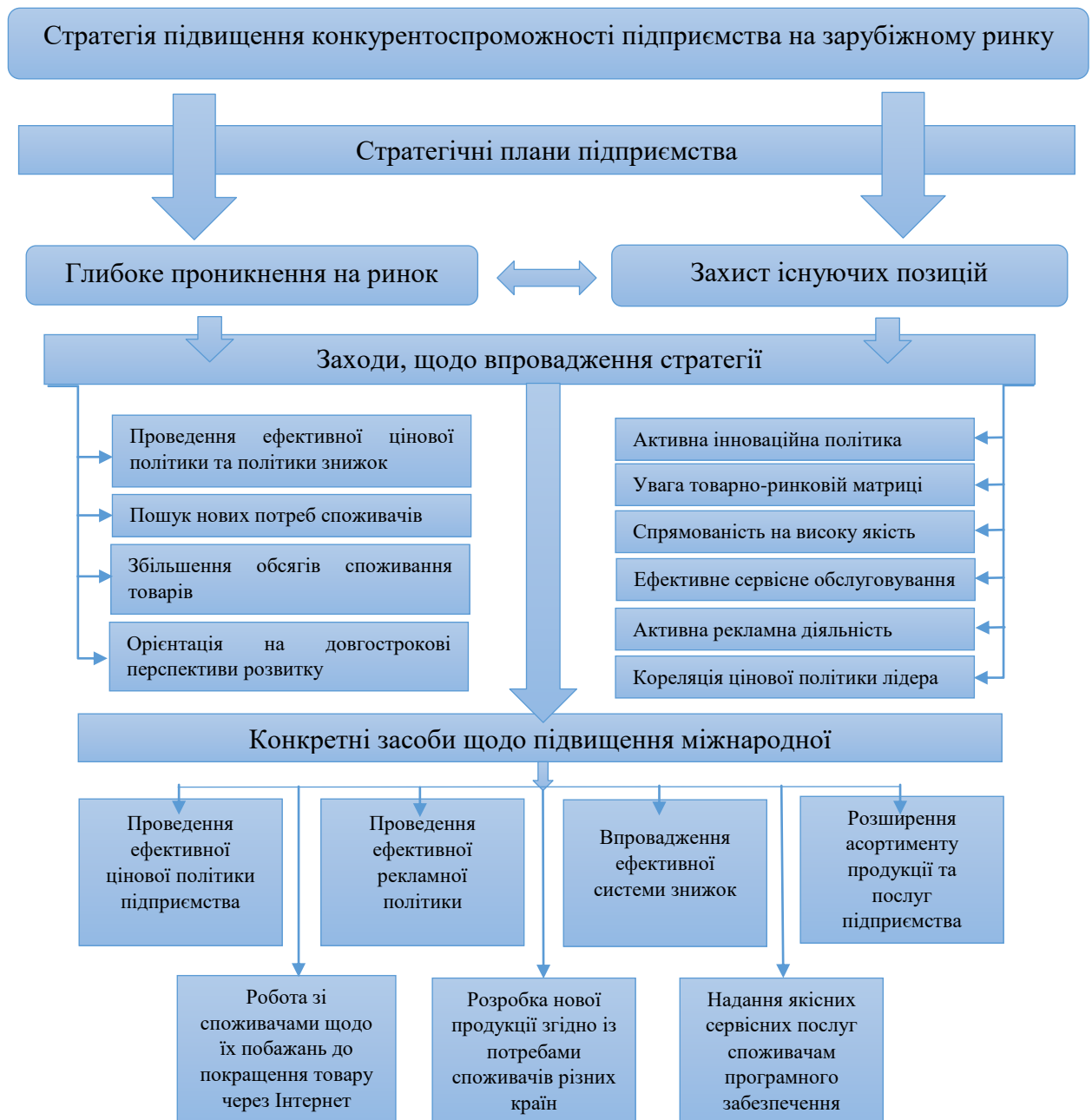

Рис. 2.8. Стратегія підвищення конкурентоспроможності товарів.

Джерело: сформовано автором за даними [40].

В умовах ринкової економіки зростає роль цінової політики, що обумовлено загостренням конкурентної боротьби. При цьому підвищується важливість управлінських рішень, оскільки ціни значно впливають на кінцеві фінансові результати і ринкове становище підприємства.

Цінова політика підприємства – це загальні принципи та підходи в діяльності фірми, яких вона дотримується у сфері встановлення цін на свої товари або послуги [41].

Питома вага середньо високотехнологічної продукції також не демонструє тенденції до зростання і не сягає 24%. Водночас на частку низькотехнологічних та середньо низькотехнологічних виробництв припадає дві третини від загального обсягу експортних поставок промислової продукції. В останні два роки простежується тенденція до збільшення питомої ваги низькотехнологічних виробництв, за рахунок скорочення частки середньо низькотехнологічних, що пов'язано із зменшення експорту продукції металургійного виробництва [42].

Таким чином, проблеми забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств при їх виході на зовнішні ринки в науковій літературі розглядаються переважно у розрізі видів їх діяльності або за допомогою виділення різних складових, що формують таку конкурентоспроможність, однак комплексного підходу до вирішення цього питання в контексті інтеграційних векторів держави дотепер не запропоновано.

Варто враховувати, що ряд проблем, пов'язаних із особливостями виходу українських підприємств на зовнішні ринки, зумовлений потребою їх адаптації до мінливості не лише міжнародного бізнес-середовища, а й до зміни національних інтеграційних процесів, які обумовлені імплементацією угоди з Європейським Союзом. Саме динаміка зовнішнього середовища та поширення глобалізаційних процесів у сучасному світі спричиняє потребу детального вивчення питань, пов'язаних із особливостями виходу українських підприємств на зовнішні ринки, активізації їх зовнішньої діяльності, забезпечення ефективності функціонування та міжнародної конкурентоспроможності.

Значною є частка експорту машинобудування, хоча через недостатню конкурентоспроможність та невідповідність розвитку світовим тенденціям дана продукція не дуже затребувана у країнах Європейського Союзу. Це

пояснюється низьким інноваційним та ресурсним потенціалом машинобудування, що потребує значних вкладень для його підвищення. Як стверджує В. Стадник, ці проблеми можна було б вирішити за рахунок використання стратегії прямого інвестування, проте іноземні інвестори неохоче вкладають кошти у вітчизняне машинобудування, оскільки це сфера діяльності із найбільшим інвестиційним ризиком через свою високу фондомісткість [43].

Задля забезпечення міжнародної конкурентоспроможності українських товарів на ринку ЄС, санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ) Відповідно до Угоди про асоціацію Україна має наблизити своє законодавство у сфері СФЗ до законодавства ЄС, що сприятиме підвищенню рівня охорони життя і здоров'я людей, тварин та рослин в Україні, і разом з тим – розширенню українського експорту аграрної і харчової продукції до країн ЄС та третіх країн. У 2016 р. український уряд затвердив Всеохоплюючу стратегію імплементації Глави 4 Угоди про асоціацію (Стратегія СФЗ), що визначає перелік актів права ЄС, які Україна зобов'язалася імплементувати до кінця 2021 року за такими напрямками, як безпечність харчових продуктів та кормів, державний контроль у сфері СФЗ, здоров'я і благополуччя тварин, здоров'я рослин тощо. Восени 2019 року завершилося її схвалення двосторонніми органами асоціації як Додатку V до Угоди про асоціацію. Стратегія СФЗ також була включена до Плану заходів щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [44].

Угода про Асоціацію, що укладена між Україною та країнами ЄС безумовно буде сприяти покращенню конкурентоспроможності українських агропродовольчих товарів та запровадженню міжнародно визнаних стандартів та технологій виробництва товарів, в іншому разі, зовнішні ринки будуть залишатися недоступними для вітчизняних експортерів. В контексті орієнтації на плідну співпрацю з країнами ЄС Україна повинна обирати перспективні напрями розвитку аграрного сектору і продуктових ринків. Основною умовою формування здоров'я нації будь-якої країни є забезпечення її високоякісними, біологічно повноцінними й екологічно безпечними продуктами харчування.

Тому одним із важливих стратегічних напрямів розвитку агропродовольчого ринку України є виробництво органічної (екологічно чистої) продукції, попит на яку в світі швидко зростає.

Сучасний стан розвитку ринку агропродовольчої продукції в Україні можна розглядати як досить стабільний. Про це свідчить у цілому позитивна статистика обсягів виробництва основних видів продовольчих товарів та 147 сільськогосподарської продукції, а також висока інвестиційна привабливість харчових і переробних галузей економіки. Показники міжнародної конкурентоспроможності показують, що у зовнішній торгівлі окремими видами продукції Україна входить до десятки світових лідерів. Зокрема, такі товарні групи вітчизняного експорту як пшениця, насіння соняшнику та соняшникова олія демонструють наявність значних порівняльних переваг на світовому агропродовольчому ринку [45].

На 2021 рік заплановано комплекс заходів щодо удосконалення рівня конкурентоспроможності українських товарів, аби збільшити експорт у сфері торгівлі рослинами, скотом, продуктів тваринного походження та спиртних напоїв (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Заплановані заходи щодо удосконалення стандартів торгівлі на 2021 рік

Спеціалізація	Сутність	Кількість заходів
Стандарти торгівлі тваринами	Ідентифікація, маркування, забій, м'ясо яловичини.	24
Стандарти якості продуктів тваринного походження	Вимоги до рівня якості інкубаційних яєць, жирів, маргарину, спреда, м'яса птиці.	72
Стандарти торгівлі рослинами	Вимоги до рівня якості хмілью, сухих кормів, лісоматеріалів, оливкової олії.	54
Спиртні напої	Реформація політики якості алкоголю.	9

Джерело: сформовано автором за даними [46].

Усього заплановано 135 заходів. Сутність заходів полягає у підвищенні рівня стандартів якості, аби він відповідав європейським стандартам якості. Як наслідок, Україна зможе збільшити експорт у галузях сільського господарства.

В цілому ж, аналіз структури експорту українських товарів дає підстави стверджувати, що основна його частина припадає на продукти з низьким ступенем переробки, а отже – з низькою доданою вартістю. І це свідчить про низький рівень конкурентоспроможності національної економіки, що зумовлено рядом проблем як макро-, так і мікроекономічного характеру.

У результаті оцінки конкурентоспроможності товарів можуть бути прийняті наступні шляхи підвищення конкурентоспроможності товарів українських виробників на зарубіжних ринках:

- зміна складу, структури вживаних матеріалів (сировини, напівфабрикатів), комплектуючих виробів;
- зміна технології виготовлення продукції;
- методів випробувань, системи контролю якості виготовлення, зберігання, упаковки, транспортування і монтажу;
- зміна порядку реалізації продукції на ринку;
- зміна структури і розміру інвестиції в розробку, виробництво і збут продукції;
- зміна структури імпорту і видів продукції, що імпортуються [47].

Виділені проблеми мають комплексний характер та взаємопов'язані, окремі підприємства не можуть самотійно вплинути на їх вирішення, окрім того динамізм зовнішнього середовища не дозволяє їм розробити дієві механізми захисту від можливих ризиків. Тому необхідним є втручання з боку держави – через розробку національної експортної політики, яка б забезпечила структурні зміни і сприяла виробництву товарів з високою споживчою цінністю

Важливим є і той факт, що однією з особливостей євроінтеграційних процесів є посилення конкуренції, тому за умов відкриття вітчизняних ринків

для європейських компаній актуалізується проблема конкурентоспроможності вітчизняних підприємств і на внутрішніх ринках.

2.3. Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС

Перспективи розвитку української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі визначаються ступенем успішності її адаптації до умов функціонування міжнародних економічних відносин, які постійно трансформуються (рис. 2.8).

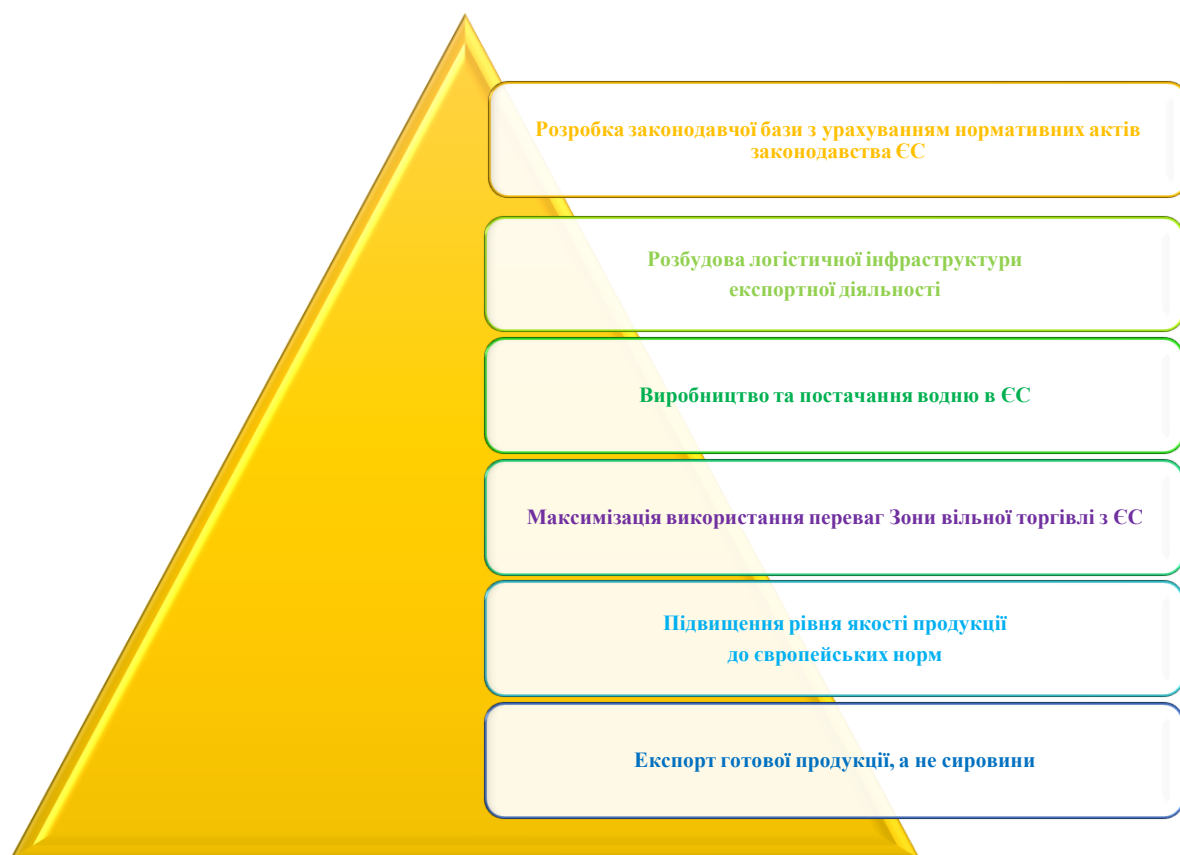

Рис. 2.8. Основні напрямки перспектив розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС.

Джерело: сформовано автором.

Важливим напрямом розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС є розробка законодавчої та нормативно-правової бази з урахуванням нормативних актів законодавства ЄС. Розроблено нову редакцію Закону

України «Про залізничний транспорт України». Його метою є вдосконалення ринкових механізмів господарювання на залізничному транспорті, побудова нової структури взаємовідносин учасників перевізного процесу. У законопроекті закріплені чіткі та рівні для всіх правила ведення господарської діяльності на ринку залізничних перевезень. Також законопроект встановлює принцип рівноправного доступу до послуг інфраструктури, що поширюється на всіх осіб, зацікавлених в отриманні таких послуг [48].

Законопроект презентує нову модель ринку залізничних перевезень, аналогічну європейським залізничним системам. У зв'язку з побудовою нової структури взаємовідносин на залізничному транспорті у проекті закріплені основні вимоги, обов'язки та права оператора інфраструктури, перевізника, володільця під'їзних колій, норми щодо управління об'єктами інфраструктури, основні вимоги до залізничного рухомого складу та основи діяльності операторів залізничного рухомого складу. Також законопроект передбачає створення системи державного управління у сфері безпеки на залізничному транспорті відповідно до вимог положень законодавства Європейського Союзу, імплементація яких передбачена Угодою про асоціацію, що дозволить підвищити рівень безпеки перевезень в умовах розвинутої конкуренції на ринку залізничних перевезень.

Іншим не менш важливим напрямом розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС є виробництво та постачання водню в Європу є одним із головних пріоритетів для України, для цього розглядають переобладнання трубопроводу "Дружба", яким наразі Росія транспортує газ. Прем'єр-міністр Денис Шмигаль заявив, що постачання водню до Європи є метою України у середньостроковій перспективі "поряд із діджиталізацією нашої економіки". За словами прем'єра, уряд активно обговорює дане питання з Євросоюзом. Прем'єр зазначив, що з технічної точки зору переобладнати трубопровід під транспортування водню було б можливим, потрібно було б оновити герметизацію на трубах.

Варто також звернути увагу на перспективу Домовленості в рамках створення Зони вільної торгівлі з ЄС створюють низку переваг для українського аграрного сектору, серед яких, зокрема, лібералізація торгівлі продовольчими товарами, уніфікація санітарних та фітосанітарних заходів, поглиблення співробітництва у ветеринарній сфері та сільському господарстві в цілому. Це підвищить вітчизняний зерновий, олійний, фруктовий потенціал та створюють підґрунтя для розвитку м'ясного сектору, а в майбутньому – і молочного комплексу України.

Пріоритетним напрямом економічного співробітництва України з країнами світу залишається європейський вектор, зокрема створення зони вільної торгівлі. Завершення переговорів і впровадження останньої не лише надасть Україні можливість отримати частину єдиного ринку ЄС, але й зміцнить міжнародні зв'язки, що стане чітким сигналом геостратегічного вибору країни. Історично склалося, що членство в ЄС сприяє торговельно-економічному зближенню, а зона вільної торгівлі є першим і основним елементом інтеграції в ЄС для країн Центральної та Східної Європи [49].

Досі в українській економічній спільноті не вщухають дискусії щодо переваг і ризиків, які несе ЗВТ з ЄС: деякі експерти наголошують на винятково позитивних наслідках, інші вказують на недостатнє використання Україною можливостей від відкриття ринків ЄС, а ряд експертів сходиться на думці, що покращення динаміки торгівлі з ЄС має винятково ситуативний характер та ситуація будь-коли може змінитися у напрямі погіршення зовнішньоторговельного балансу через встановлення захисних бар'єрів на провідні експортні поставки з України. Постійний моніторинг сучасного стану розвитку зовнішньоторговельних відносин України і ЄС в умовах ЗВТ – важливе завдання з огляду на закріплення позитивних результатів та пошук шляхів вирішення актуальних проблем у цій сфері. Така інформація є надзвичайно важливою для формулювання ефективної державної політики, спрямованої на забезпечення максимально повного використання можливостей,

що надаються Угодою, та нівелювання викликів і ризиків, які також, безперечно, пов'язані з її імплементацією.

Майбутній розвиток та зміцнення подальших позицій зовнішньоторговельної співпраці мають позначитись на економічному, соціальному й політичному становищі України. Окремим актуальним завданням є реалізація експортного потенціалу продукції на ринках ЄС (вона наразі займає найбільшу частку в експорті до держав ЄС) у результаті використання наданих торговельних преференцій, що зумовить зростання вітчизняного зернового, олійного і фруктових ринків та створить підґрунтя для розвитку м'ясного сектору, а в майбутньому – молочного комплексу України.

Угода про асоціацію «Україна – ЄС» передбачає не лише обнуління митних ставок у двосторонній торгівлі. Україна також має впроваджувати європейські технічні стандарти, фітосанітарні правила, інші регуляції, що стосуються безпечності промислової й харчової продукції.

Одна з головних переваг ЗВТ з ЄС для українських компаній – це можливість без сплати мит ввозити і вивозити певний обсяг товарів. Квоти вибираються за лічені місяці. Так, за станом на середину 2018 р. повністю використані річні квоти на вивезення пшениці, кукурудзи, яблучного та виноградного соку, солоду, томатів, меду, вершкового масла. Проте українські виробники агропродукції, як і раніше, не можуть забезпечити достатні для заповнення безмитних квот обсяги нішевих культур. Так, наприклад, повністю не були використані квоти на часник, овес, цукор, гриби, продукцію з обробленого молока, цукрові сиропи. Часто це відбувається через те, що компанії не готові займатися сертифікованим виробництвом нішевих культур, їм достатньо покупців всередині країни, вони не готові отримувати необхідні дозволи для торгівлі на європейському ринку. Варто уточнити, що, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, протягом п'яти років розміри квот мають збільшуватися на 10% щорічно.

Отже, загалом український бізнес вже отримує переваги від впровадження зони вільної торгівлі з ЄС через:

- зниження митних бар'єрів (скасовано понад 98% мит з обох боків). Тому товари і послуги, що імпортуються з єдиного ринку ЄС, здешевлюються завдяки усуненню митних тарифів; українські товари не обкладаються митом під час ввезення до ЄС;
- вирівнювання умов ведення бізнесу між Україною та ЄС через гармонізацію законодавства. Відповідно, з'являється конкуренція у зближених правових середовищах між українським бізнесом і бізнесом ЄС та відбуваються зміни у функціях і роботі деяких регуляторних органів України з метою наближення до стандартів регулювання ЄС;
- використання нових інструментів знаходження партнерів, зокрема через Європейську мережу підприємств (EEN);
- застосування інструментів та механізмів ЄС для розвитку малого і середнього бізнесу (COSME);
- альтернативний ринок з огляду на ускладнення доступу на традиційні ринки;
- спрощення залучення технологічних та інноваційних рішень з країн ЄС;
- покращення доступу до якісних технологій, насіння, засобів захисту рослин;
- надання безмитних квот (TRQ) на ввезення продукції до ЄС за окремими позиціями.

Потрібно зазначити, що серед товарів, які забезпечують валютні надходження українським підприємствам, є меблі й текстильний одяг. Це великий успіх малого та середнього бізнесу. На жаль, поки немає статистики зовнішньоекономічної діяльності залежно від розміру підприємства, але можна припустити, що частка МСБ в експорті значно збільшилася за останні три роки.

Також перспективи розвитку зовнішньої торгівлі полягають у розбудові логістичної інфраструктури експортної діяльності. Необхідна активізація створення нових логістичних маршрутів як для перевезення вітчизняних товарів, так і для імпорту необхідної для їх вироблення сировини. Для побудови нових та покращення існуючих логістичних маршрутів для зовнішньої торгівлі товарами потрібно:

- розробити національну стратегію для спільного застосування урядом і приватним сектором при визначенні режиму переговорів з судноплавними компаніями;

- сприяти виходу на ринок нових постачальників послуг в морських перевезеннях;

- забезпечити стабільне функціонування маршруту поставок товарів між Китаєм та Європою («Новий шовковий шлях»), що сприятиме повній інтеграції до найбільш перспективного глобального логістичного маршруту.

Висновки до розділу 2

Отже, динаміка зовнішньої торгівлі товарами в Україні протягом останніх 15 років мала нестійкий характер, зазнаючи різних коливань у періоди глобальної нестабільності. При цьому закріплюються позиції України як виробника і постачальника сировинної та низько технологічної продукції. Так, переважна частина українського експорту, зокрема аграрна продукція, метали, значна частина хімічної продукції, харчові продукти, які є товарами з досить низьким рівнем доданої вартості, їх експорт значно залежить від коливань цін на світових ринках. Відтак сформувалася малоперспективна модель міжнародної спеціалізації економіки України, яка може бути конкурентоспроможною на зовнішньому ринку значною мірою за рахунок переваг у вартості природних ресурсів і робочої сили, а не технологічних переваг.

Для сприяння нарощуванню обсягів експорту української продукції до ЄС необхідно поліпшити адміністрування торговельних операцій між Україною та ЄС шляхом зменшення витрат вітчизняних експортерів при поставках товарів до ЄС, збільшення розміру квот, відстоювання інтересів українських експортерів продукції в інституціях ЄС і зменшення поставок некритичного імпорту.

Також було визначено поняття конкурентоспроможність товару та способи її збільшення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на ринку ЄС.

Одним з перспективних шляхів вирішення може бути посилення орієнтації на експорт не тільки сировини, а й продукції з високою доданою вартістю, виробленої харчовою і переробною промисловістю. Доцільно прискорити диверсифікацію експорту м'ясної та молочної продукції, яка переважно спрямовувалася на російський ринок.

ВИСНОВКИ

Отже, було визначено сутність та значення зовнішньої торгівлі у глобальній економіці, досліджено особливості нормативно-правового регулювання зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, визначено фактори, що впливають на розвиток торгівлі між Україною та ЄС, досліджено динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, визначено напрямки забезпечення міжнародної конкурентоспроможності українських товарів на ринку ЄС та сформовано перспективи розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС.

Перед українською державою стоїть низка важливих викликів та завдань щодо модернізації системи регіонального розвитку у сфері публічного управління із врахуванням європейських принципів регіонального розвитку.

Зокрема, формування в Україні дієвої та ефективної системи управління регіональним розвитком обумовлено необхідністю запровадження системи цілеспрямованого соціально-політичного впливу (як на рівні національної економіки, так і у межах регіону) з метою отримання очікуваного позитивного результату, узгодженого з цільовими завданнями, визначеними національною регіональною політикою. Відповідно, основною метою такого процесу має стати забезпечення такого рівня розвитку регіонів, який би забезпечував високі показники політичного та соціально-економічного ефекту.

У свою чергу, головним завданням управління регіональним розвитком є усунення перешкод, що виникли з об'єктивних чи суб'єктивних причин та заважають досягненню стабільного, збалансованого регіонального розвитку та країни в цілому. Це завдання повинно реалізуватися у контексті відповідної регіональної політики у сфері публічного управління, яка покликана забезпечувати послідовний, гармонійний, стабільний, сталий, збалансований соціально-економічний розвиток всіх регіонів з метою створення повноцінного середовища для життєдіяльності громадян на всій території країни, забезпечення високого рівня життя незалежно від місця проживання осіб.

Встановлено, що проблема забезпечення якості продукції у країнах-членах ЄС розглядається міжнародними організаціями з якості головним завданням діяльності яких є повне задоволення запитів мільйонів споживачів єдиного європейського ринку щодо якісної продукції. Її вирішення є гарантом підвищення конкурентоспроможності підприємств-товаровиробників та забезпечення прав споживачів.

На цей час у розвитку поставок українських товарів до країн ЄС можна визначити дві основні проблеми: по-перше, недостатня активність українських як урядових структур, так і безпосередньо виробників щодо використання існуючих можливостей від лібералізації торговельного режиму з боку ЄС, по-друге, наявність значних диспропорцій між структурними параметрами попиту європейських країн та українського експорту товарів.

Проведений аналіз показників торгівлі між Україною та ЄС свідчить про ведення активної взаємодії між нашою державою та країнами ЄС, що є для України позитивним показником і стимулом для подальшого створення нових тісних зв'язків з іншими країнами та покращення технологічних та якісних характеристик експортоорієнтованої продукції.

Тому, важливо розробити законодавчу базу з урахуванням нормативних актів законодавства ЄС, розбудувати логістичну інфраструктуру експортної діяльності, розвивати виробництво та постачання водню в ЄС, максимізувати використання переваг Зони вільної торгівлі з ЄС, підвищити рівень якості продукції до європейських норм та експортувати готову продукцію, а не сировину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Збалансованість і конкурентність зовнішньої торгівлі України послугами. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4211> (дата звернення: 01.06.2021).
2. Зовнішня торгівля України. *Актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/32479348.html> (дата звернення: 03.06.2021).
3. Тенденції зовнішньої торгівлі 2019 року. *Міжнародна торгівля*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/mizhnarodna-torgivlya-tendenciyi-2019-roku.html> (дата звернення: 01.06.2021).
4. Переваги та недоліки глобалізації. *Warbletoncouncil*. URL: <https://uk.warbletoncouncil.org/ventajas-y-desventajas-de-la-globalizacion-1003> (дата звернення: 01.06.2021).
5. Україна підтвердила право експорту молочної продукції до ЄС. *Актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3247989-ukraina-pidtverdila-pravo-eksportu-molocnoi-produkcii.html> (дата звернення: 03.06.2021).
6. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 22.07.2014 р. № 771-VIII. *Голос України*. 2014. 28 серпня. (№ 183-183). С. 5–9.
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами : Закон України від 08.12.2015 р. № 864-VIII. *Голос України*. 2015. 17 грудня. (№ 118-130). С. 4–12.

8. Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною : Закон України від 07.04.2015 р. № 287-VIII. Голос України. 2015. 19 квітня. (№ 193-195). С. 13–17.

9. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів : Закон України від 06.12.2018 р. № 2639-VIII. Голос України. 2018. 27 грудня. (№ 112-115). С. 17–24.

10. Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною : Закон України від 08.03.2018 р. № 287-VIII. Голос України. 2018. 20 березня. (№ 175-173). С. 11–16.

11. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин : Закон України від 19.05.2017 р. № 2042-VIII. Голос України. 2017. 27 травня. (№ 154-158). С. 17–24.

12. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів : Закон України від 02.12.2018 р. № 2639-VIII. Голос України. 2018. 15 грудня. (№ 144-150). С. 10–12.

13. Соціальні аспекти реформ в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/ugoda-proasociaciyu-mizh-ukrainoyu-ta-es-perspektivi> (дата звернення: 03.06.2021).

14. Програма робіт з національної стандартизації. ДП «УкрНДНЦ». URL: <http://uas.org.ua/ua/services/standartizatsiya/programa-robot/> (дата звернення: 03.06.2021).

15. Зовнішня діяльність України. *Світ сьогодні*. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/98240> (дата звернення: 03.06.2021).

16. Аналіз регуляторного впливу. *Міністерство економіки України*. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 04.06.2021).

17. Реформи залізничного транспорту. *Міністерство інфраструктури України*. URL: <https://mtu.gov.ua/content/reformi-zaliznichnogotransportu.html> (дата звернення: 04.06.2021).
18. Вплив COVID-19 на світову економіку. *Світ сьогодні*. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/consensus-report> (дата звернення: 05.06.2021).
19. Аналіз регуляторного впливу. *Міністерство економіки України*. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 01.06.2021).
20. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС. *Міжнародні економічні відносини*. URL: <http://www.iir.edu.ua/education/international-economic> (дата звернення: 06.06.2021).
21. Сутність зовнішньої торгівлі. *Головне управління статистики*. URL: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/10_m.htm (дата звернення: 05.06.2021).
22. Міжнародна торгівля: переваги та недоліки. *DSPACE*. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua> (дата звернення: 05.06.2021).
23. Експорт товарів. *Вісник*. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100008303-eksport-tovariv> (дата звернення: 01.06.2021).
24. Корупція та шляхи її подолання. *Dergachirda*. URL: <http://dergachirda.gov.ua/news/776> (дата звернення: 04.06.2021).
25. Формування розвиненого правового середовища. *Academy*. URL: <http://academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=dop&tipn=Page&page=53>. (дата звернення: 04.06.2021).
26. Вплив швидкості обороту капіталу на зовнішню торгівлю. *Knutd*. URL: <https://er.knutd.edu.ua> (дата звернення: 04.06.2021).
27. План дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015 - 2020 роки. *ЛІГА:ЗАКОН*. URL: <https://ips.liga-zakon.net/document/NT1978> (дата звернення: 09.06.2021).

28. Зовнішня торгівля України за пандемії. *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/-publications/articles?pid=6414> (дата звернення: 01.06.2021).

29. Динаміка експорту послуг України впродовж 2010-2020 років. *Державна служба статистики*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/-operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 04.06.2021).

30. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни. *Національна академія*. URL: <http://academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=dop&tipn=Page&page=54> (дата звернення: 09.06.2021).

31. Динаміка експорту послуг України. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/gsztp/gsztp_u/arh_gsztp2021_u.html (дата звернення: 01.06.2021).

32. Основні партнери експортеру послуг в Україну. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/-zd/ztpu_ks/ztpu_ks_u/arh_ztpu_ks_2020.htm (дата звернення: 04.06.2021).

33. Напрямок імпорту послуг. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/it_knp_reg/arh_it_knp_reg_u.html (дата звернення: 03.06.2021).

34. Щоквартальні обсяги зовнішньої торгівлі послугами. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ-2018/zd/eip_kv_ES/arch_eip_ES_u.htm (дата звернення: 04.06.2021).

35. Зовнішня торгівля товарами України. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/-operativ2018/-zd/roztp_ks_vp/arh_roztp_ks_vd_u.htm (дата звернення: 01.06.2021).

36. Щоквартальні обсяги зовнішньої торгівлі послугами (за видами) з країнами ЄС. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ztp_kv_ES/ztp_kv_ES_u/arh_ztp_kv_ES_2021_u.html (дата звернення: 04.06.2021).

37. Структура експорту послуг України в ЄС. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/-zd/tsztt_ES/tsztt_ES_u/arh_tsztt_es_2021_u.html (дата звернення: 04.06.2021).

38. Галузі експорту українських товарів до ЄС *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ-2021/ztp_kv_u/arh_ztp_kv2021_u.html (дата звернення: 04.06.2021).

39. Сутність стратегічного управління підприємством. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/13374/> (дата звернення: 02.06.2021).

40. Підвищення конкурентоспроможності товарів на зарубіжних ринках. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/43753/> (дата звернення: 02.06.2021).

41. Ціноутворення та управління витратами на підприємствах харчової промисловості. *Економічний аналіз*. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1526> (дата звернення: 03.06.2021).

42. Зовнішня торгівля України. *Economist*. URL: <http://ua-ekonomist.com/10862-struktur-disproporcyi-ukrayinskogo-eksportu.html> (дата звернення: 04.06.2021).

43. Розвиток маркетингу на ринку агропродовольчої продукції України. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/304307861_ROZVITOK_MARKETINGU_NA_RINKU_AGROPRODOVOLCOI_PRODUKCI_UKRAINI (дата звернення: 04.06.2021).

44. Санітарні та фітосанітарні заходи у 2016 році. *Державний контроль у сфері СФЗ*. RL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/directionscorecardcourse/sanitarni-ta-fitosanitarni-zahody-2016-derzhavnyy-kontrol-u-sferi-sfz> (дата звернення: 02.06.2021).

45. Підвищення конкурентоспроможності товарів на зарубіжних ринках. *Освіта плаза*. URL: <http://osvita-plaza.in.ua/index/0-1745> (дата звернення: 02.06.2021).

46. Заплановані заходи щодо удосконалення стандартів торгівлі на 2021 рік. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents> (дата звернення: 05.06.2021).

47. Оцінка та методи оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Світ фінансів*. URL: <https://financeworld.com.ua/ocinka-ta-metodi-ocinki-konkurentospromozhnosti-pidpriyemstva> (дата звернення: 02.06.2021).

48. Реформи залізничного транспорту. *Міністерство інфраструктури України*. URL: <https://mtu.gov.ua/content/reformi-zaliznichnogo-transportu.html> (дата звернення: 04.06.2021).

49. Європейська інтеграція. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/pro-ugodu-pro-asociaciyu-ukrayina-yes> (дата звернення: 03.06.2021).

50. Статистичні дані України. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 03.06.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі послугами протягом
1996-2020 рр., млн.дол. США

Рік	Країни СНД/ <i>CIS countries</i>	Країни ЄС (28)/ <i>EU (28) countries</i>	Азія/ <i>Asia</i>	Африка/ <i>Africa</i>	Америка/ <i>America</i>
Експорт					
1996	3474,8	633,5	1271,8	29,5	131,0
1997	3328,7	790,9	1409,7	32,0	198,8
1998	2346,7	811,9	1473,1	48,1	216,5
1999	2248,0	766,9	1365,9	38,5	169,0
2000	2136,8	772,6	1350,0	28,4	186,3
2001	2146,9	803,1	1397,5	35,2	177,2
2002	2421,4	974,2	1633,9	36,2	215,3
2003	2302,7	1180,7	1945,3	51,9	259,5
2004	2497,3	1561,2	2810,6	51,4	409,3
2005	2815,5	1767,9	3319,2	72,2	476,8
2006	3409,9	2273,7	4095,6	94,3	574,8
2007	3666,3	2983,0	5372,6	125,9	793,1
2008	4245,5	4118,8	7495,8	203,1	1247,2
2009	3826,6	3024,5	5771,7	164,4	1117,5
2010	5442,4	3123,1	5939,0	136,4	1156,7
2011	6041,1	3532,9	7306,6	154,9	1400,0
2012	5811,1	3750,2	7304,9	165,5	1427,7
2013	5814,9	4195,7	8418,3	153,0	1581,9
2014	4034,3	3991,6	7486,5	131,3	1242,8
2015	3544,8	2927,9	6191,8	145,1	1134,7
2016	3727,9	3004,9	6140,1	125,1	1132,9
2017	3763,9	3452,7	6950,4	149,3	1184,8
2018	3701,3	3979,9	7936,6	161,4	1338,2
2019	...	4469,0	...	178,6	1631,9
2020	...	4461,1	...	133,4	1755,1
Імпорт					
1996	343,8	260,6	860,7	6,3	278,7
1997	397,0	308,5	1021,3	33,0	315,2
1998	364,8	380,6	1066,1	6,4	321,6
1999	234,2	323,0	879,0	5,1	285,7
2000	213,2	376,4	937,7	6,1	290,6
2001	230,6	378,3	916,9	5,9	304,0
2002	292,7	394,8	898,9	8,1	243,3
2003	333,3	518,2	1124,7	13,0	268,0
2004	399,1	897,8	1659,5	20,6	283,4
2005	509,3	1300,0	2425,7	28,7	391,7
2006	690,4	1797,9	3029,0	50,7	396,1
2007	799,8	2604,9	4180,8	61,9	574,7
2008	1058,0	3854,0	5410,0	87,0	570,4
2009	787,2	3049,1	4386,3	43,2	450,4

Продовження додатка А

Рік	Країни СНД/ <i>CIS countries</i>	Країни ЄС (28)/ <i>EU (28)</i> <i>countries</i>	Азія/ <i>Asia</i>	Африка/ <i>Africa</i>	Америка/ <i>America</i>
Імпорт					
2010	933,6	3000,3	4468,5	44,8	563,3
2011	1166,3	3372,1	5025,6	36,4	570,3
2012	1238,2	3641,2	5401,0	37,5	505,1
2013	1466,5	4212,0	6056,5	35,1	580,4
2014	1204,0	3148,8	5169,1	44,3	694,8
2015	839,6	2750,1	4683,4	39,4	609,7
2016	672,6	2421,6	4653,9	40,7	773,4
2017	650,4	2532,5	4825,7	80,8	724,9
2018	688,5	3355,8	5620,3	155,8	535,5
2019	...	3728,9	...	207,9	599,9
2020	...	2927,0	...	86,2	777,8

Джерело: сформовано автором за даними [50].

Географічна структура зовнішньої торгівлі з країнами ЄС
у I кварталі 2021 року

	Експорт/ <i>Exports</i>		Імпорт/ <i>Imports</i>	
	тис.дол. США/ <i>thsd.USD</i>	у % до I кварталу 2020/ <i>in</i> % to January– March 2020	тис.дол. США/ <i>thsd.USD</i>	у % до I кварталу 2020/ <i>in</i> % to January–March 2020
Усього	5416347,8	117,1	6124772,7	105,2
у тому числі				
Австрія	216854,2	166,2	167957,4	127,6
Бельгія	99673,6	113,7	118783,2	86,9
Болгарія	159571,6	121,3	77721,9	115,3
Греція	42870,7	77,9	54011,5	85,7
Данія	72014,9	128,8	69677,7	148,4
Естонія	32004,6	106,6	37206,2	90,5
Ірландія	40269,1	76,4	47063,3	82,5
Іспанія	390369,0	97,8	220739,1	108,1
Італія	644393,0	122,4	488447,9	116,3
Кіпр	13013,0	154,0	5131,8	164,8
Латвія	61329,2	108,9	37528,0	108,4
Литва	109247,5	105,7	211834,7	80,9
Люксембург	3995,9	86,3	4151,1	94,7
Мальта	1443,7	47,5	106932,8	7985,0
Нідерланди	403269,6	78,0	231261,8	131,7
Німеччина	619922,8	136,9	1265416,5	86,7
Польща	1047098,0	126,8	1050850,5	106,7
Португалія	117329,5	156,9	21713,6	145,3
Румунія	311807,4	109,3	184576,1	104,9
Словаччина	149342,6	106,9	217988,8	75,7
Словенія	12275,6	115,6	61629,5	99,5
Угорщина	335450,9	99,6	496578,4	137,0
Фінляндія	15413,7	124,6	61028,9	95,5
Франція	178031,0	152,6	457634,3	101,5
Хорватія	9011,1	103,4	17880,3	150,8
Чехія	306585,1	170,6	276425,7	129,1
Швеція	23760,5	128,7	134577,5	163,4

Джерело: сформовано автором за даними [50].

Додаток В

Щоквартальні обсяги зовнішньої торгівлі послугами (за видами) з країнами ЄС у 2020 році, тис.дол. США

Найменування послуги згідно із КЗЕП	Експорт/Exports				
	2020	I кв./ I Q	II кв./ II Q	III кв./ III Q	IV кв./ IV Q
Усього по країнах ЄС	4461109,1	1109841,8	1012371,3	1147369,2	1191526,8
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	987068,4	261091,0	175577,3	262618,5	287781,7
Послуги для переробки товарів з метою реалізації у внутрішній економіці	6259,5	2339,1	923,8	1818,8	1177,9
Послуги для переробки товарів з метою реалізації за кордоном	980808,9	258751,9	174653,5	260799,7	286603,8
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	79014,1	21519,7	17662,0	19489,4	20343,1
Транспортні послуги	1139823,8	294641,9	243397,8	327131,5	274652,7
Послуги морського транспорту	161578,4	37345,3	38838,3	42810,2	42584,6
Послуги річкового транспорту	18290,7	4555,5	4933,4	3443,0	5358,7
Послуги повітряного транспорту	340657,2	124022,9	58967,1	95782,5	61884,7
Послуги залізничного транспорту	129795,6	29976,9	35750,3	29365,2	34703,2
Послуги автомобільного транспорту	266013,2	63628,5	56075,5	71452,1	74857,1
Послуги трубопровідного транспорту	78874,3	6743,6	13916,6	48576,7	9637,3
Передача електроенергії	-	-	-	-	-
Інші допоміжні та додаткові транспортні послуги	110355,9	21987,8	23074,2	29323,0	35970,8
Послуги поштової та кур'єрської служби	34258,6	6381,3	11842,4	6378,7	9656,2
Послуги, пов'язані з подорожами	38031,1	14718,8	4453,4	9767,9	9091,0
Послуги з будівництва	39189,8	12330,5	7674,6	8092,1	11092,5
Будівництво за кордоном	30365,2	8652,4	5868,4	7282,0	8562,4
Будівництво у внутрішню економіку	8824,6	3678,1	1806,2	810,2	2530,1
Послуги зі страхування	29322,3	8819,8	8573,0	5215,0	6714,4
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	54723,1	14281,6	8568,1	9849,5	22023,9
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	26162,2	7110,5	6327,2	4798,9	7925,5
Послуги франшизи та використання торгової марки	1005,1	355,9	271,8	171,0	206,3
Послуги, пов'язані з ліцензійною діяльністю	21513,4	5577,5	5180,5	3951,5	6803,9
Послуги, пов'язані з патентною діяльністю	916,0	211,6	200,8	214,5	289,2
Інші роялті	2727,7	965,5	674,2	462,0	626,1
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	1447192,7	318718,7	397699,3	353861,1	376913,7
Телекомунікаційні послуги	56420,0	12939,2	11317,5	15114,0	17049,3

Продовження додатка В

Найменування послуги згідно із КЗЕП	Експорт/Exports				
	2020	I кв./ I Q	II кв./II Q	III кв./III Q	IV кв./IV Q
Комп'ютерні послуги	1081920,0	256299,0	259169,1	262326,7	304125,3
Інформаційні послуги	308852,6	49480,5	127212,7	76420,4	55739,1
Ділові послуги	591588,0	151867,5	135399,6	138987,3	165333,6
Послуги дослідження та розробки	51042,2	12240,3	12874,3	12085,6	13842,0
Професійні та консалтингові послуги	340459,2	86465,4	78453,9	79210,7	96329,2
Наукові та технічні послуги	85130,3	24205,7	19700,5	18645,6	22578,6
Послуги з обробки та усунення забруднення навколишнього середовища	487,3	154,9	131,7	51,6	149,0
Послуги сільського господарства та послуги видобутку	2847,3	664,3	878,6	713,3	591,1
Послуги операційного лізингу	21633,9	6186,0	4327,0	5674,0	5447,0
Послуги, пов'язані з торгівлею, та посередницькі послуги	22812,0	6025,8	4487,7	6236,5	6062,0
Інші ділові послуги	67176,0	15925,1	14546,0	16370,1	20334,7
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	26365,9	3519,8	6197,5	7488,3	9160,3
Аудіовізуальні та пов'язані з ними послуги	9357,9	1812,5	1378,6	3081,2	3085,5
Культурні та рекреаційні послуги	1300,4	659,6	12,4	248,5	379,9
Інші особисті послуги	15707,6	1047,7	4806,5	4158,6	5694,9
Державні та урядові послуги	2627,7	1222,1	841,4	69,6	494,5
Найменування послуги згідно із КЗЕП	Імпорт/Imports				
	2020	I кв./ I Q	II кв./II Q	III кв./III Q	IV кв./IV Q
Усього по країнах ЄС	2927036,2	735395,1	587401,3	740669,6	863570,2
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	2956,9	373,1	1348,5	978,8	256,5
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	41881,0	8854,0	8250,8	10133,4	14642,9
Транспортні послуги	567390,8	159935,0	110454,8	135289,0	161712,0
Послуги морського транспорту	163263,9	38305,1	36523,8	41206,2	47228,8
Послуги річкового транспорту	481,2	к	к	к	222,0
Послуги повітряного транспорту	163546,3	63259,7	23208,2	34273,5	42805,0
Послуги залізничного транспорту	71159,1	19524,0	16438,1	17982,2	17214,7
Послуги автомобільного транспорту	135010,3	31166,7	26260,4	33933,4	43649,9
Послуги трубопровідного транспорту	-	-	-	-	-
Передача електроенергії	-	-	-	-	-
Інші допоміжні та додаткові транспортні послуги	20708,1	4864,3	3851,5	4852,2	7140,0
Послуги поштової та кур'єрської служби	13221,8	к	к	к	3451,5
Послуги, пов'язані з подорожами	276426,4	60680,9	12828,5	141257,0	61660,0

Продовження додатка В

Найменування послуги згідно із КЗЕП	Імпорт/Imports				
	2020	I кв./I Q	II кв./II Q	III кв./III Q	IV кв./IV Q
Будівництво за кордоном	9982,7	3391,7	2877,8	2049,6	1663,5
Будівництво у внутрішню економіку	11688,9	1814,9	2659,2	2723,5	4491,3
Послуги зі страхування	110305,3	24356,7	33194,0	25818,3	26936,3
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	290479,7	68321,3	73838,6	67013,0	81306,9
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	424447,2	80635,5	111633,6	93692,5	138485,7
Послуги франшизи та використання торгової марки	140467,5	25497,9	36928,1	34111,6	43929,9
Послуги, пов'язані з ліцензійною діяльністю	219615,7	39047,7	65853,1	44283,1	70431,8
Послуги, пов'язані з патентною діяльністю	139,7	56,4	24,6	24,6	34,1
Інші роялті	64224,3	16033,5	8827,7	15273,2	24089,9
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	395201,6	94453,8	75482,7	92189,8	133075,3
Телекомунікаційні послуги	45995,2	11170,3	8846,6	11823,0	14155,3
Комп'ютерні послуги	231343,9	49733,9	45642,4	57119,2	78848,3
Інформаційні послуги	117862,5	33549,6	20993,6	23247,6	40071,7
Ділові послуги	637336,6	188662,5	122414,3	135195,4	191064,4
Послуги дослідження та розробки	18780,3	2767,7	4626,5	6841,4	4544,7
Професійні та консалтингові послуги	378192,4	99168,8	71258,7	78684,1	129080,8
Наукові та технічні послуги	83216,7	24019,8	17140,2	18091,0	23965,6
Послуги з обробки та усунення забруднення навколишнього середовища	173,8	-	132,4	41,4	-
Послуги сільського господарства та послуги видобутку	8008,6	3045,0	2194,7	995,1	1773,8
Послуги операційного лізингу	101542,7	44497,1	16135,9	20071,0	20838,7
Послуги, пов'язані з торгівлею, та посередницькі послуги	15273,3	5207,6	2053,7	4124,4	3887,6
Інші ділові послуги	32148,9	9956,5	8872,1	6347,1	6973,2
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	8108,7	2868,0	1061,0	1896,5	2283,2
Аудіовізуальні та пов'язані з ними послуги	4429,9	1836,8	370,0	929,6	1293,5
Культурні та рекреаційні послуги	2359,8	628,3	552,2	431,0	748,4
Інші особисті послуги	1318,9	402,9	138,8	536,0	241,2
Державні та урядові послуги	150830,5	41047,7	31357,7	32432,8	45992,3

Джерело: сформовано автором за даними [50].